

Landbruget i 1947.

Af Professor K. Skovgaard.

Det er blevet sagt, at Historien aldrig gentager sig, hvilket betyder det samme som, at man egentlig ikke eller kun i meget begrænset Grad kan nyttiggøre historiske Erfaringer ved Tilrettelægning af Grundlaget for Udviklingen. Man er i 1947 blevet erindret herom og ikke mindst for Landbrugsproduktionens Vedkommende. I de Tanker, man under og umiddelbart efter Krigen gjorde sig om Fremtiden, gik man ud fra, at Udviklingen efter den forrige Krig skulde gentage sig, saaledes at man et Par Aars Tid efter Krigens Afslutning kunde vente faldende Priser, bl. a. paa Landbrugsprodukter, dels paa Grund af stigende Produktion, dels fordi Efterspørgselen vilde aftage, men disse Forventninger, som har spillet en stor Rolle i megen Efterkrigsplanlægning rundt i Verden, er blevet skuffede, og saaledes at man i 1947 i Stedet for Prisledd har faaet oven i Købet meget kraftige Prisstigninger. Denne Fejlvurdering skyldes vel først og fremmest, at Krigens Ødelæggelser af Værdier, Produktion og Handel har været saa omfattende, at det koster meget større Anstrengelser og Investeringer at genopbygge Ruinerne end beregnet; men desuden har de store politiske Modsætninger, baade paa det internationale og i mange Lande paa det nationale Plan, forsinket eller umuliggjort Genopbygningen. Midt-europa henligger som Kaos, politiske Uroligheder i Indien, Borgerkrig i Kina, politiske Modsætninger i Hollandsk Indien, Strejker i mange Lande o. s. v., alt sammen forhindrer det nyttig Produktion og Handel.

Den Tilstand, der igennem denne Udvikling er opstaaet,

har i høj Grad maattet paavirke det industrialiserede og stærkt kommercielt indstillede danske Landbrugs Vilkaar, saa meget mere som vigtige Forsyningscentre og Aftagerlande hører til de Omraader, der er stærkest berørt af Efterkrigens Problemer af alle Slags, og hertil føjede sig i 1947 Virkningerne af ufordelagtige klimatiske Forhold, ikke alene i vort eget Land, men i udbredte Omraader rundt i Verden, saaledes at det lidet, der var i foregaaende Aar af Raastoffer, blev endnu mindre — og endnu mere efterspurgt. Det er derfor ikke for meget sagt, at 1947 blev et vanskeligt Aar for det danske Landbrug og for det danske Samfund, og desværre maa man tilføje, at de Genvordigheder, som Klimaet skabte gennem Reduktionen i Produktion og Produktionsmidler, ikke er faldet med sin fulde Vægt i det forbigangne Aar, men kaster sin Skygge ind over i hvert Fald det kommende Aar.

Vejr- og Vækstforhold.

Aaret var karakteriseret ved den lange, kolde Vinter og den varme, tørre Sommer. Frosten holdt ved til ind i Marts, og da Snelæget i de fleste Egne var ringe, gik Frosten dybt i Jorden, saa Vand- og Drænledninger meget ofte frøs til. Ved Tøbrudet, der i Martssolen blev temmelig voldsomt, løb Regn- og Smeltevand af den haardtfrøse Jord og samlede sig i Lavningerne i Terrænet, hvor det ofte blev staaende længe paa den dybtfrøse Jord.

Den langvarige og ofte bare Frost havde været haard ved de overvintrende Afgrøder og forvoldte store Skader paa Roer- og Kartoffelbeholdninger. Vintersæden havde ikke faaet en for god Start om Efteraaret, da Saaningen var blevet forsinket af den store Nedbør i September, men stort set uden Hensyn til Bestanden dræbte Frosten ofte Planterne, saa ikke alene tre Fjerdedele af Hveden, men ogsaa meget af Rugen, maatte saas om. I de begrænsede Egne, hvor der var et ordentligt Snelæg, var Skaderne dog meget mindre, end hvor Jorden var bar. Helt galt gik det med de overvintrende Rodfrugt-Frøafgrøder, som praktisk taget helt frøs bort.

Saanningen kom i Gang i Løbet af April og afsluttedes først i Maj. Det var de lette Jorder i Jylland, der først blev tilgængelige, medens Fugtigheden kun langsomt trak af de sværere Jorder. Udbindingen blev sen, da Græsset først kom i Vækst ind i Maj, hvilket var en stor Skuffelse, da Roeholdningerne var smaa. Sommeren blev præget af det varme, smukke, men tørre Vejr, og som altid i varme, nedbørsfattige Somre var Vækstvilkaarene stærkt varierende fra Egn til Egn, ja inden for snævre Omraader, idet en enkelt Byge paa et kritisk Tidspunkt giver store Udslag i Afgrøderne. Græsmarkerne, der var stærkt svækkede af Vinterkulden, fik de fleste Steder slet ikke Lejlighed til at udfolde sig, og Hø blev der meget lidt af. Rodfrugterne kom godt i Gang, men blev efterhaanden angrebet af forskellige Skadedyr, ligesom Tørken ogsaa efterhaanden hemmede deres Vækst.

Høsten kom trods den sene Saaning tidligt, ja Vækstperioden var stort set ikke mere end 90—100 Dage. Med det gode Vejr gled Høsten hurtigt fra Haanden, og den blev bjærget i kvalitetsmæssig god Tilstand. Paa den anden Side var Kærnekvaliteten ofte mærket af Tørken og gav ringe hollandsk Vægt.

Da Efteraaret ogsaa blev tørt og relativt varmt, fortsattes Sommerens Vanskeligheder. Enkelte Byger nu og da holdt dog Roerne nogenlunde i Gang, men Efteraarsgræsset kom der ingen rigtigt Liv i. Desværre havde Udlægsmarkerne lidt stærkt under Tørken og gav ikke det sædvanlige Fodertilskud, ligesom de ikke rigtig har villet komme til Kræfter. Man har hørt om adskillige, der har pløjet dem om, og i mange Tilfælde er de tynde og vil give for smaa Udbytter til næste Aar, selv om de iøvrigt slipper igennem Vinteren. Det var yderst vanskeligt at faa Vintersæden saaet, Jorden var ofte saa tør, at det kostede det største Besvær at faa den behandlet, og Tromlen maatte i intensiv Anvendelse paa de sværere Jorder for at berede Sædebedet, mange saaede i tør Jord i Haab om, at Regn vilde komme. Trods den gennemgaaende sene Saaning i ofte tør Jord er Vintersædmarkerne, naar man nu ved Aarets Slutning kører igennem Landet, usædvanligt pæne og grønne; det lange milde Efteraar har givet dem gode Vækstbetingelser.

Rodfrugthøsten gik let fra Haanden i det gode Vejr i Oktober—November; Avlen var i Vægtudbytte gennemgaaende lille, og Top var der desværre ikke meget af, men det, der var, blev stærkt udnyttet for at bøde paa de smaa Foderbeholdninger.

Produktionsmæssigt blev 1947 et vanskeligt Aar, et af de Aar, der vil huskes i Generationer.

Arealanvendelsen.

Arealanvendelsen er i Aarets Løb paavirket navnlig af Vinterskaderne paa de overvintrende Afgrøder, men desuden har der gjort sig flere interessante Tendenser gældende paa forskellige Omraader.

Kornarealerne er gaaet tilbage med ca. 38 000 ha, hvilket bl. a. skyldes Udvintringen af Vintersæden, som er gaaet tilbage med 111 000 ha i Forhold til Aaret før. Noget af denne Tilbagegang skyldes dog, at der saaedes mindre Arealer Vintersæd i det vanskelige Efteraar 1946 og en vis Ulyst til at saa Vintersæd paa Grund af Kornpriserne i Forbindelse med den store Risiko, der har været forbundet med denne Produktion de sidste 8 Aar.

Der er i denne Oversigt tidligere gjort opmærksom paa Nødvendigheden af, at vi indstiller os paa Selvforsyning med Brødkorn. Man kunde saaledes allerede i Fjor konstatere, at i hvert Fald i 1948 og sandsynligvis længere frem bliver det vanskeligt at købe Brødkorn udefra. Hertil kommer saa det valutariske Synspunkt, at Brødkorn i Almindelighed er haard Valuta, som kan spares ved egen Produktion, og at Brødkorn paa Verdensmarkedet altid er betydeligt dyrere end Foderkorn, saaledes at der i det hele taget spares Valuta ved selv at producere det. Med Hensyn til Kvaliteten har vi i de sidste 8 Aar lært, at vi udmærket kan klare os med baade den danske Rug og Hvede, hvad man i Trediverne ikke mente, ja, man skønner efterhaanden i høj Grad paa, at der kan blive tilstrækkeligt dansk Hvedemel til det almindelige Forbrug.

Under disse Omstændigheder bør man gøre noget for at sikre den danske Brødkornsproduktion, og der vil ingen Skade

være sket, hvis den bliver saa stor, at der fra Aar til andet fremkommer en for stor Produktion. Dette kan næppe gøres paa anden Maade end igennem Prispolitikken, enten saaledes at Priserne paa Brødkorn forhøjes, eller der gives en Præmie pr. tilsaaet Arealenhed, som man anvender f. Eks. i Sverige og England.

I Erkendelse af Situationens Alvor for Brødkornsforsyningen efter den i Europa almindeligt mislykkede Høst i 1947, ud-

Arealanvendelse efter Statistisk Departements Tællinger, ha.

	1939	1946	1947	1939-47	1946-47
Hvede	133 500	89 600	23 300	÷110 200	÷66 300
Rug	137 000	138 700	104 100	÷ 32 900	÷34 600
Byg	420 900	414 900	463 600	+ 42 700	+48 700
Havre	376 400	346 000	340 600	÷ 35 800	÷ 5 400
Blandsæd	303 900	300 300	321 300	+ 17 400	+21 000
Bælgæd	3 100	7 900	6 600	+ 3 500	÷ 1 300
Korn ialt	1 374 800	1 297 400	1 259 500	÷115 300	÷37 900
Kartofler	69 500	103 300	106 600	+ 37 100	+ 3 300
Runkelroer	142 300	69 700	57 200	÷ 85 100	÷12 500
Tørstoffrige Roer .	64 200	101 500	99 200	+ 35 000	÷ 2 300
Kaalroer	191 900	213 300	225 800	+ 33 900	+12 500
Turnips	11 800	7 400	12 400	+ 600	+ 5 000
Gulerødder	4 700	2 800	3 200	÷ 1 500	+ 400
Fabriksroer	39 600	43 000	45 000	+ 5 400	+ 2 000
Cikorierødder	600	900	600	0	÷ 300
Rodfrugter ialt ...	524 600	541 900	550 000	+ 25 400	+ 8 100
Andre Høstarealer	50 800	84 600	89 800	+ 39 000	+ 5 200
Brak	31 900	14 400	22 100	÷ 9 800	+ 7 700
Græs og Grønfoder	740 000	748 900	747 500	+ 7 500	÷ 1 400
Heraf Lucerne ...	19 900	23 500	15 100	÷ 4 800	÷ 8 400
Arealer i Omdrif-					
ten	2 722 100	2 687 200	2 668 900	÷ 53 200	÷18 300
Græs uden for Om-					
driften	528 300	472 100	466 200	÷ 62 100	÷ 5 900
Læggeplads for					
Tørv	—	17 800	20 200	+ 20 200	+ 2 400
Landbrugsareal ialt .	3 250 400	3 177 100	3 155 300	÷ 95 100	÷21 800

sendte de politiske Partier i Efteraaret en aabenbart i Hast sammensyet Erklæring til Landmændene med Opfordring til at saa Vintersæd. Det er næppe troligt, at denne Erklæring har haft synderlig Virkning; dertil var den holdt i for vage og almindelige Vendinger, ja, den er af adskillige blevet opfattet mere som en Trusel mod dem, der ikke har saaet Vintersæd, end som et Løfte til dem, der trods Skuffelser og Tab fortsætter denne Produktion. Under alle Omstændigheder afventer man nu spændt, hvad de i Erklæringen givne Tilsagn vil beløbe sig til.

I Stedet for den udvintrede Vintersæd saaedes navnlig Byg og Blandsæd, men desuden andre Sommerafgrøder.

Rodfrugtarealerne forøgedes, mærkeligt nok. Det er interessant, at man stadig kan opretholde den store Rodfrugtdyrkning paa ca. 20 pCt. af Agerarealet trods den stærke Tilbagegang i Arbejdsstyrken. Det er muligt, at Rodfrugtmarkerne ikke renholdes saa godt som tidligere, men der maa alligevel have fundet en betydelig Rationalisering Sted i Arbejdskraftens Anvendelse de senere Aar, ellers kunde den store Produktion ikke være opretholdt. Kartoffelarealet blev forøget, hvilket var meget heldigt; det er de gode Priser paa baade Spise- og Eksportkartofler, der gør deres Virkninger gældende. Fodderoearealet udvidedes lidt, hvilket skyldtes et større Areal med Turnips; for de andre Roearter fortsatte Udviklingen sin Gang, — Runkelroerne gik tilbage og Kaalroerne frem. Det er dog muligt, at Kaalroedyrkningen i den vaade Sommer i 1946 har skabt større Forventninger, end 1947 har kunnet indfri, men Udvidelsen af Kaalroeavlens maa naturligvis især ses som et Udtryk for Arbejdssituationen; de er lettere og billigere at have med at gøre, hvilket Landmændene mener opvejer det lavere Udbytte, de giver, sammenlignet med tørstofrige Roer. Sukkerroearealet kunde udvides med 2 000 ha.

For *Græsarealet* bemærker man især Tilbagegangen i Lucernearealet, som er ca. $\frac{1}{3}$. Dette skyldes vel nok især, at mange Lucernearealer frøs bort, men det er meget beklageligt, at denne Afgroede, der er saa fortrinlig, hvor den lykkes, ikke kan faa mere Fodfæste her i Landet. Der er Landmænd, der

Aar efter Aar har gode Lucernearealer, og som hævder, at Afgrøden er sikker nok, bare den bliver behandlet rigtigt, og det skulde derfor være muligt ved at anvende deres Erfaringer om tilstrækkelig Kalkning, Gødskning og Dræning samt hensigtsmæssig Afbenyttelse at udvide Lucernearealet betydeligt. I afvigte Sommer har gode Lucernearealer, som altid i varme og tørre Somre, været af den største Værdi. Der er kommet en ny Lucernestamme her til Landet, som synes at love godt; den siges at give et relativt stort Udbytte og synes ogsaa at give et godt Frøudbytte. Den er imidlertid fra Frankrig, men det maa haabes, at den alligevel er vinterfast nok; ellers bør man holde sig til Grimmlucernen, saa vidt den kan faas.

Arealer i Omdriften er i Aar gaaet tilbage med 18 000 ha og Landbrugsarealet ialt med 22 000 ha. Det synes at være en noget voldsom Tilbagegang, selv om Bebyggelsen stadig forøger Landbrugsjord.

Andre Høstarealer.

Som det vil fremgaa af efterfølgende Oversigt, har der i Aar været ret stærke Forskydninger i de Afgrøder, der af Statistisk Departement henføres under Andre Høstarealer. Tilbagegangen i Frøarealer, som er paa 11 000 ha, maa navnlig tilskrives Udvintringen, men skyldes ogsaa svigtende Priser som for Hundegræs. Desværre er Eksportmarkedet for Frø ikke særlig lovende; saaledes har der for Høstaaret 1946/47 været en betydelig Tilbagegang navnlig i Græsfrøeksporten baade i Sammenligning med Aaret før og med Tiden før Krigen. Dette hænger vel nok delvis sammen med de begrænsede Handelsvilkaar, men forklares dog ogsaa med, at en Række Lande under Krigen har iværksat en planmæssig Frøavl af egne Stammer. Dette gælder f. Eks. England, hvor man mener ikke alene at skulle blive selvforsynende med Græsfrø, men ogsaa at kunne oparbejde en Eksport. Som Forholdene ligger, er der derfor næppe Grund til at forcere Frøavl, hvad Priserne paa mange Sorter heller ikke opfordrer til. I Almindelighed er der i Forhold til i Fjor endda meget store Prisfald paa Frø. Trods Udvintringen synes der at være tilstrækkelige Be-

holdninger til at dække Forbruget i den kommende Sæson, ogsaa af Rodfrugtfrø.

De vigtigste Frø- og Handelsplanter, ha.

	Frø ialt	Roe- frø	Bølgpl.- frø	Græs- frø	Have- frø	Olie- hør	Spind- hør	Sen- nep	Havesa- ger paa Friland
1947	45 038	2 302	14 762	21 962	1 367	9 000	5 400	14 400	11 104
1946	56 123	5 913	16 986	26 104	1 965	1 200	3 700	7 600	9 189
1939	41 900	3 615	10 197	23 435	838	—	1 500	3 000	7 120

Industriplanterne har i Aar haft relativ stor Fremgang, dels fordi de er saaet paa udvintrede Afgrøders Plads, dels fordi Forsyningssituationen har gjort det ønskeligt eller nødvendigt at udvide disse Afgrøders Dyrkning. Arealet med Oliehør var paa 9 000 ha, eller langt det største det nogensinde har været, og saa vidt man nu bedømmer Situationen, skal Arealet helst udvides i 1948; Grunden er, at det ikke er muligt at sikre sig Hørfrø ude fra til Olieindustrien, bl. a. sælger Argentina og Uruguay ikke mere Hørfrø, men kun Olie og evt. Hørfrokager. Med den i Aar kontraherede Pris paa 125 Øre pr. kg Hørfrø og Oliekager tilbage til 50 Øre pr. kg, kan denne Avl nok gaa, hvis Udbyttet er godt, men for de Landmænd, hvis Høstudbytte er middel og derunder, er det ikke nogen god Forretning sammenlignet med Korn. Motivet for Dyrkningen er da formentlig ogsaa oftest at faa en passende Skifteafgrøde samt at komme i Besiddelse af Oliekagerne.

For Spindhør dyrkningen har den tørre Sommer været yderst ugunstig, Straaet blev alt for kort. Men der er god Brug for de producerede Produkter, baade Frø og Taver, som bl. a. Rebindustrien er stærkt interesseret i, men som ogsaa i stigende Grad oparbejdes paa Hørskætteriernes egne Spinderier. Foruden de bestaaende Spinderier er i Aarets Løb Linums Spinderi i Viby kommet i Gang, idet denne Hørfabrik har erstattet sin halve Skættekapacitet med et Hørspinderi. I Aarets Løb har to Skætterier, Holbæk og Nørresundby, indstillet Driften og likvideret Virksomheden. Spindhørproduktionen er maaske nok en relativ lille Produktion, men den har været og er stadig af overordentlig Betydning, kort udtrykt ved, at et Par Skagler

er nødvendige, hvis Hesten skal trække Ploven. Man maa derfor noksom paaskønne det Initiativ, som danske Landmænd og deres Medarbejdere trods den megen Skepsis, de har mødt, stadig udfolder for at konsolidere denne nye Industri. Hertil hører Oprettelsen af et Forskningsinstitut, foreløbigt helt finansieret af en Kreds af Hørfabrikkerne, og det har til Opgave at følge Hørrer paa dens Vej fra Dyrkningen til de færdige Produkter for at søge at finde de Produktionsformer, der giver det bedste Resultat. I Fjor blev Spindhørrarealet stærkt indskrænket, men i Aar igen forøget med 50 pCt., hvilket er meget heldigt, da det kniber stærkt med udenlandske Spindematerialer.

Sennepsavlen har haft stor Fremgang, hvilket nok hovedsageligt skyldes Udvintringen af andre Afgrøder, og endelig er Arealet med Havesager paa Friland igen forøget paa Grund af de gode Priser, der betales for disse Afgrøder. Selv om nogle af dem, som Kaal, delvis eksporteres, maa Forbruget være blevet stærkt udvidet i de senere Aar.

Høstudbytte og Foderforsyning.

Det samlede Høstudbytte i 1947 er af Statistisk Departement anslaaet til omkring 95 Mill. Afgrødeenheder eller en Nedgang paa ca. 25 pCt. fra 1946, hvor det opgjordes til ca. 126 Mill. Afgrødeenheder. Sammenlignet med det foregaaende Femaar, 1942—46, hvor Høstudbyttet var 120,2 Mill. Afgrødeenheder i Gennemsnit, var Nedgangen ca. 20 pCt., og som det ses af nedenstaaende Tabel, var Høstudbyttet ca. 20 Mill. Afgrødeenheder mindre end Gennemsnittene fra Aarene 1934—38 og 1939—43. I Tabellen er ogsaa anført Høstudbyttet fra 1941, som var 100,7 Mill. Afgrødeenheder, altsaa ca. 5 Mill. Afgrødeenheder mere end i Aar, men det havde en noget anden Sammensætning.

Kornhøsten er gaaet tilbage med 6,8 Mill. hkg i Forhold til Aaret før og med 3—4 Mill. hkg i Forhold til Gennemsnittene for Aarene 1934—43. Brødkornsproduktionen er gaaet ned til under det halve af de tidligere Aar, og selv om denne Nedgang primært skyldes Udvintringen, understreger den ikke desto

Høstudbyttet efter Statistisk Departements Opgørelse.

	Mill. hkg				Mill. Afgrødeenheder				
	1947	1946	1939/ 43	1934/ 38	1947	1946	1941	1939/ 43	1934/ 38
Hvede	0,6	3,0	2,0	3,8	0,6	3,0	1,9	2,0	3,8
Rug	1,8	2,9	3,5	2,6	1,8	2,9	3,1	3,5	2,6
Vaarsæd . .	29,3	32,6	29,1	29,2	27,2	30,1	20,5	26,8	26,8
Korn ialt . .	31,7	38,5	34,6	35,6	29,6	36,0	25,5	32,3	33,2
Kartofler . .	18,8	18,1	15,0	13,5	4,7	3,9	3,0	3,4	3,2
Foderroer .	161,9	204,1	224,8	243,2	21,6	24,4	27,7	26,9	27,9
Fabriksroer.	13,3	15,3	16,1		3,3	3,6	4,4	3,8	
Hø	4,0	16,8	14,0	19,7	1,7	6,8	3,6	5,7	7,9
Halm og Græsning .					(35,0)*	51,2	36,5	42,0	43,6
Ialt					95,9	125,9	100,7	114,1	115,8

* Anslaaet.

mindre Nødvendigheden af, at der af flere Grunde som foran omtalt gøres en Indsats for at holde Forsyningerne oppe.

For alle *Rodfrugterne* gælder det, at Tørstofindholdet i Aar har været særlig højt, hvilket afsvækker Virkningerne af et relativt lille Vægtudbytte. Medens Vægtudbyttet af *Foderroer* saaledes er gaaet tilbage med 20 pCt., er Tørstofudbyttet kun gaaet ned med 11 pCt. i Forhold til i Fjor.

Kartoffelavl er i Vægtudbytte fuldt saa stor som i Fjor, og den næststørste vi har haft her i Landet. Der er dermed efter menneskelig Beregning rigelig Dækning for Kartofler til alle Anvendelser, saafremt samme Katastrofe som i Fjor med Frost-Ødelæggelser af Kulerne ikke sker en Gang til. Det anføres desuden fra forskellige Sider, at Kartoffelkogningen til Svinefoder i Aar har haft meget mindre Omfang end de foregaaende Aar, saaledes at Lagrene er betydelig større, og der skulde derfor være Udsigt til, at Kartoffelforsyningerne kan opretholdes til de fastsatte Maksimalpriser. Ja, man har hørt, at det maaske kan blive vanskeligt at „holde“ Maksimalpriserne, eller at disse med andre Ord skulde være sat for højt. Det maa dog anses for hensigtsmæssigt, at Priserne er sat, som de er, saaledes at de ikke ligefrem opfordrer til Opfostring, idet

det maa tages i Betragtning, at Tørstofindholdet er særligt højt og Foderværdien dermed højere end sædvanlig.

Der blev i Fjor gjort en beskeden Bemærkning om Nødvendigheden af, at den betydelige og særdeles lønnende Kartoffel-eksport, vi er ved at oparbejde, foregaar under saadanne For-mer, at der ikke forekommer Klager over Eksportvarenes Kvalitet. Denne Bemærkning blev fremsat ud fra Kendskab til den overordentlig velorganiserede Kartoffelavl og Kartoffel-eksport, Holland har drevet med stor Fordel i mange Aar, og med en god Del Skepsis til „Kartoffelmoralen“ her i Landet, som man har fulgt den i en lille Menneskealder. Desværre har det vist sig, at de anførte Betragtninger var for velbe-grundede, og man maa haabe, at der nu træffes saadanne For-holdsregler, at Gentagelser ikke finder Sted. Det er forbryde-risk, at Enkeltmand, hvad enten han er Producent eller Eks-portør, prøver at tilrane sig Fordele paa Helhedens Bekostning, og der er paa dette Omraade aabenbart Brug for planøkon-omiske Foranstaltninger, som udelukker ethvert Tillidsbrud.

Det er *Græsmarkerne*, der har den største Nedgang i Ud-bytte; det er den kombinerede Virkning af Frostskade og Tørke. Nedgangen kan ialt anslaaes til at ligge omkring 33 pCt., og Høudbyttet er $\frac{1}{4}$ af den normale Avl.

*Foderbeholdningernes Størrelse for Vinteren for tre vigtige Afgrøder
i Forhold til tidligere Aar.*

	Mill. Afgrødeenheder				pCt.
	Korn	Foderroer	Hø	Ialt	
1947 ÷ 1946	÷ 2,9	÷ 2,8	÷ 5,1	÷ 10,8	÷ 17
1947 ÷ 1941	+ 6,7	÷ 6,1	÷ 1,9	÷ 1,3	÷ 2
1947 ÷ 1939/43	+ 0,4	÷ 5,3	÷ 4,0	÷ 8,3	÷ 14

Der er ikke medregnet Biprodukter fra Sukker- og Kar-toffelfabrikker, Halm og Skummetmælk, men der er en Ned-gang for alle disse vigtige Fodermidler, og ikke mindst vil Halmmangel blive følelig i mange Egne, hvilket har givet sig Udtryk i de for Tiden gældende høje Halmpriser, der paa Københavns Torv naar op paa 16—18 Øre og ogsaa nævnes højere.

Foderbalancen for Vinteren ses at være omtrent den samme som i 1941/42, men S sammensætningen er forskellig; der er betydeligt mere Korn, men mindre Roer og Hø. Den store Nedgang i Høudbyttet og Tilbagegangen i Skummetmælksmængden i Sammenligning med tidligere Aar, betyder en Forringelse af Proteinbalancen, som man næppe kan faa dækket med indførte Oliekager, og den vil paavirke baade Mælke- og Svineproduktionen. Hertil kommer saa det meget betydningsfulde Forhold, at Kreaturerne ofte er bundet ind i daarlig Foderstand. Der er altsaa ikke Depoter her at trække paa. Paa den anden Side er Kornforsyningerne ramt relativt lidt, hvilket giver Foderet en relativ gunstig S sammensætning og afsvækker de skadelige Virkninger af den betydelige Nedgang i den samlede Fodermængde.

Nedgangen i Høstudbyttet i 1947 i Forhold til 1946 er blevet anslaaet til at andrage Værdier fra 400 til 1000 Mill. Kr. Det sidste Tal fremkommer formentlig ved at anslaa en Afgrødeenhed til en Værdi af ca. 30 Kr., og Nedgangen i Høstudbyttet er ca. 31 Mill. Afgrødeenheder. Hvis man betragter den hidtil konstaterede Tilbagegang i Slutproduktionen, som omtales senere, synes det tvivlsomt, om man naar op i Nærheden af dette høje Tal, som svarer til mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{3}$ af Bruttoudbyttet i 1946/47. Der har gjort sig det samme Forhold gældende som i andre Tørkesomre, at den stærkt begrænsede Græsvækst er blevet stærkt udnyttet, og ogsaa andre Fodringsmuligheder er blevet mere intensivt udnyttet. Men Tabet er under alle Omstændigheder stort og vil gøre sig mærkbart langt ind i næste Aar. Som Foderforsyningen er, knytter der sig i Aar en ganske særlig Interesse til en tidlig Udbinding og god Græssommer, men i denne Henseende lover Græsmarkernes Tilstand ikke alt for godt, og om Foderstofindførsel i større Omfang bliver der ikke Tale.

Husdyrhold og Husdyrproduktion.

Husdyrbestanden har i Aarets Løb ændret sig en Del; den maa under de gældende Produktionsvilkaar tilpasse sig ikke alene efter Afsætningsmulighederne, men ogsaa efter Plante-

produktionens Størrelse, hvilket i indeværende Høstaar har betydet temmelig kraftige Reduktioner.

Hestebestanden er faldet ret stærkt — med godt 10 pCt. Det er den samtidige Virkning af Eksporten og et formindsket Tillæg, men da Priserne har ligget ret faste, er der opstaaet fornyet Interesse for Hesteavl. Der er saaledes i Aaret forud for Tællingsdagen bedækket ca. 99 000 Hopper i 1947 mod 79 000 Aaret før, 126 000 i 1945 og 94 000 i 1939. Hesteprisen har Aaret igennem været ret uændret, 1 500—2 100 Kr. for unge Handelsheste paa Odense Marked. Eksporten er navnlig gaaet til Polen, og der har nu og da været nogen Kritik fremme af den Behandling, Hestene faar i dette Land. Uden at have nærmere Kendskab til Sagen skulde man paa Forhaand vente, at saa relativt kostbare Dyr ikke ligefrem bliver mishandlede, men da der er stærk Hestemangel i Polen, maa Hestene antages at blive udnyttet meget stærkt, og Fodringen er næppe heller særlig rigelig, saa Dyrene ser næppe saa godt ud der-nede som herhjemme; efter paalidelige Udsagn er de dog ofte Genstand for haard Behandling og Udnyttelse.

Kvægbestanden er gaaet stærkt tilbage, og desværre fortæller Tallene pr. Juli kun den halve Sandhed, fordi Reduktionen har fortsat sig Aaret ud, som det bl. a. fremgaar af efterfølgende Indekstal for Kødproduktionen. Reduktionerne skyldes hovedsageligt Fodermanglen, selv om ogsaa Arbejdsproblemet har øvet nogen Indflydelse ligesom de foregaaende Aar. Men det er naturligvis særlig fristende at reducere eller sælge Kvægbesætningen, naar Foderet er saa dyrt, som Tilfældet er. Desværre har Reduktionerne ikke kunnet gennemføres uden store Tab, da Dyrene har maattet sælges i meget daarlig Foderstand.

Reduktionerne har været ca. 3 pCt. for Køer, ca. 6 pCt. for Ungkvæg og ca. 9 pCt. for Kalve. Disse Tal er formentlig Udtryk for, at man har søgt at bevare de producerende Dyr, og den stærke relative Nedgang i Kalveantallet skyldes maaske ogsaa Mælkemangel.

Svinebestanden var indtil Oktober i Stigning, men det ses af Nedgangen i Antallet af Avlssvin pr. Oktober, at man for-

bereder en kraftig Reduktion, i Overensstemmelse med Nedgangen i Kornhøst og Mælkeproduktion. Der har for *Hønsene* været nogen Fremgang i Antal, ligesom for Svinene paa Grundlag af den gode Kornhøst i 1946, men dog ogsaa fordi Æg- og Fjerkræpriserne har været relativt gunstige. Det er sandsynligt, at ogsaa Hønsbestandens i Betragtning af Kornbeholdningernes Størrelse maa gaa en Del tilbage.

Faarebestanden er gaaet voldsomt tilbage; Antallet af Moderfaar er bragt ned til 52 000 fra 98 000 i 1946. Aarsagerne er Uldprisens Nedsættelse og vel navnlig en Nedgang i Køddrisen. Under den relative Kødrigelighed det sidste Par Aar har man ikke kunnet opnaa samme Overpris for Lamme- og Faarekød som tidligere. De bedre Forsyninger af Uldtøj har antageligt ogsaa øvet Indflydelse. Danmark er uden Sammenligning det Land i den tempererede Zone, hvor Faareholdet har den relativt mindste Betydning. Man faar mere ud af Kvægholdet.

Husdyrbestanden i Tusinder efter Statistisk Departements Tællinger.

	Juli 1939	Juli 1946	Juli 1947	1947 ÷ 1939	1947 ÷ 1946
Heste	594	653	594	0	÷ 59
Heraf Føl	54	69	47	÷ 7	÷ 22
Kvæg ialt	3 326	3 167	2 987	÷ 339	÷ 180
Malkekøer	1 642	1 594	1 538	÷ 104	÷ 56
Ungkvæg	670	667	626	÷ 44	÷ 41
Kalve	864	801	727	÷ 147	÷ 74
Svin ialt ¹⁾	3 182	1 768	1 823	÷ 1 359	+ 55
Avlssøer	379	183	201	÷ 178	+ 18
Faar	147	178	83	+ 31	÷ 95
Høns ²⁾	33 297	18 388	19 271	÷ 14 026	+ 883
Kaniner	300	220	130	÷ 170	÷ 90

1) Svinebestanden 8. Februar: 1 704 000 Svin ialt, 191 000 Avlssvin
 3. Maj: 1 751 000 " " , 212 000 "
 11. Oktober: 1 985 000 " " , 165 000 "

2) Kyllinger 1947: 11 216 000, 1946: 10 667 000, Fremgang: 549 000.

Kaninbestanden reduceres stadig, og Kaninen synes at være ved helt at forsvinde som Husdyr.

Husdyrproduktionen har været lidt mindre end Aaret før,

men naar Tilbagegangen ikke er blevet større, end den er, skyldes det de kraftige Reduktioner af Kvægbestanden, der giver sig Udtryk i en forøget Kødproduktion.

*Husdyrproduktion, maanedligt Indeks for 9 Maaneder,
Statistisk Departements Indeks 1935 = 100.*

	Mælk	Smør	Ost	Flæsk	Æg	Kød	Ialt
Jan.—Sept. 1946 ..	92	84	177	60	65	103	78
" " 1947 ..	84	76	183	57	71	127	76

Af nedenstaaende Oversigt faar man et bedre Indtryk af Kvægproduktionens Vilkaar Aaret igennem. De første tre Maaneder af Aaret var Mælkeproduktionen større end i 1946, men de udtømte Foderbeholdninger og den sene Udbinding begynder at gøre sig gældende i April, og derefter virker Græsmangelen Sommeren igennem. I Aug.—Sept. er Produktionen nær ved 25 pCt. lavere end Aaret før, og dette Billede holder sig omend noget afsvækket Aaret ud. Desværre er der ingen Ud-sigt til nogen Forbedring i Produktionen før Udbindingen næste Aar, og Reduktionen af Kobestanden, som efterhaanden naar op mod en halv Snæs Procent, vil virke lang Tid fremover uanset Produktionsforholdene i det kommende Aar.

*Maanedligt Indekstal for Mælke- og Kødproduktionen 1946 og 1947.
Statistisk Departement. 1935 = 100.*

Mælk.

	Jan.	Febr.	Marts	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Jan.-Sept.
1946	66	68	73	85	109	117	112	104	94	92
1947	72	71	76	85	93	106	97	84	72	84

Kød.

1946	140	134	113	98	91	68	80	90	114	103
1947	111	91	83	130	143	102	134	147	205	127

*Produktionen af Husdyrprodukter Jan.—Sept. Mill. kg.
Statistisk Departement. 1935 = 100.*

	Mælk	Smør	Ost	Flæsk	Æg	Kød	Samlet Indeks
1946	3 555	108,9	45,9	149,4	49,5	111,6	78
1947	3 249	99,0	47,7	139,5	53,1	138,6	76

Af Indekstillene for Kødproduktionen faar man et Indtryk af Reduktionerne i Kvægbestanden Aaret igennem, som navn-

lig tager Fart om Efteraaret for at bringe Besætningernes Størrelse i Overensstemmelse med Foderbeholdningerne.

Osteproduktionen ses at være forøget igen i Aar; der har været et godt Aftræk til Eksport, som er fordoblet i Forhold til i Fjor, men Hjemmemarkedet har dog aftaget de 75 pCt. af Produktionen.

Produktionsudsigterne.

Det har efter Krigen været en stor Skuffelse, at Landbrugsproduktionen, som man siger, ikke har kunnet komme rigtig i Gang igen, hvorved man mener, at det ikke har været muligt at genoptage Indførselen af Foderstoffer i et Omfang, der svarer til de i Landbruget virkende Produktionsmidler. Der lides derved Tab paa flere Maader. For det første udnyttes de faste Omkostninger i Landbruget og i den til det knyttede Forædling og Omsætning ufuldstændigt, for det andet bliver Landbrugets egne Raastoffer mangelfuldt udnyttet paa Grund af Foderets fejlagtige Sammensætning, og for det tredie medfører Produktionens Tilpasning efter det stærkt varierende Raastofgrundlag betydelige Tab.

Den sidstnævnte Virkning har gjort sig gældende fra Aar til Aar og har bl. a. givet sig Udtryk i de fra Tid til anden abnorme Priser paa Korn og andre Fodermidler, men i indeværende Produktionsaar har den relativt lille Avl ligesom i 1941—42 tvunget til omfattende Besætningsreduktioner. Der lides naturligvis herved store Tab, især naar Kvæget maa sælges i daarlig Foderstand, som Tilfældet har været i Aar, og det er en langsom og bekostelig Proces at bygge Kvægbesætningerne op igen. Det paavirker baade Landmændenes og Landets Økonomi. Der medgaar ca. 3200 F. E. til at producere en Kælvekvie, og denne Fodermængde undrages den løbende Produktion under Genopbygningen, saaledes at et daarligt Høstaar som 1947 under de gældende Produktionsvilkaar ogsaa paa denne Maade kaster sin Skygge lang Tid fremover.

Det er forstaaeligt, at man under disse Forhold spejder

efter Tegn til, at der atter kommer Gang i den internationale Omsætning med Korn og Foderstoffer, men desværre maa man sige, at Situationen ikke giver Begrundelse for Optimisme. Selv om man helt ser bort fra de storpolitiske Forviklinger og dens Virkninger paa Verdenshandelen, er der ingen Udsigter til væsentlige Forbedringer i Forsyningerne med Korn og Foderstoffer det første Par Aar i hvert Fald, hvilket fremgaar af Korn- og Foderstofproduktionens Udvikling under og efter Krigen.

Produktionen af Korn i Europa
1935—46.

	Millioner Tons		
	35/39	40/45	46/47
Hvede ...	45,1	36,3	36,7
Rug	22,8	18,8	15,5
Majs	18,6	16,0	10,7
Byg	16,0	14,1	13,5
Havre ...	25,4	22,2	19,7
Ialt ..	127,9	107,4	96,1

*Produktionen af Korn i U. S. A.,
Canada, Argentina og Australien*
1935—46.

	Millioner Tons		
	35/39	40/45	46/47
Hvede ...	39,7	46,2	52,2
Rug	1,5	1,5	1,3
Majs	76,0	89,3	99,8
Byg	7,6	11,5	10,4
Havre ...	21,4	26,0	28,9
Ialt ..	146,2	174,5	192,6

Verdenshøsten af Korn faldt fra gennemsnitlig 467 Mill. Tons i Aarene 1935—39 til 435 Mill. Tons for Aarene 1940—45, og selv om Høsten i 1946 viste en Opgang paa 5 Mill. Tons, har 1947 til Gengæld vist et Udsving i modsat Retning paa maaske 25 Mill. Tons.

Men denne Nedgang i Verdenshøsten er højst ulige fordelt. Det ses saaledes af de to foranstaaende Tabeller, at medens Europa har en voldsom Nedgang i Kornproduktionen under Krigen, har de fire store oversøiske Korn-eksportlande en betydelig Opgang, hvorefter den øvrige Verden har en stor Nedgang.

Saa længe denne Mangelsituation er gældende, kan der ikke være Tale om Tilførsler af væsentlige Mængder Foderkorn; hele den internationale Kornhandel beslaglægges af Forsyningerne med Brødkorn. Europa, eller rettere Vesteuropa, var før Krigen det store Underskudsomraade,

ogsaa for Korn. Af en samlet Verdenskornhandel paa ca. 28 Mill. Tons aftog Vesteuropa ca. 20 Mill. Tons, og selv om disse Forsyninger er blevet opretholdt efter Krigen godt og vel, mangler der altsaa stadig Nedgangen i Høsten for at naa op paa de samme Forsyninger som før Krigen.

Der kommer hertil et Par væsentlige Forhold. Det viser sig saaledes, at hele Fremgangen i Kornproduktionen i de oversøiske Eksportlande er foregaaet i Nordamerika, især i U. S. A., medens Produktionen i Australien og Argentina har været ret uforandret, og da Argentina før Krigen var den dominerende Eksportør af Foderkorn i Form af Majs, men har formindsket denne Eksport stærkt, staar der tilsyneladende kun smaa Mængder Foderkorn til Disposition. Det maa i denne Forbindelse tages i Betragtning, at U. S. A. trods den stærke Fremgang i Kornproduktionen, ikke vil optræde som Eksportør af Foderkorn, men selv vil forædle dette til Husdyrprodukter. Besætningerne er stærkt forøgede, og den stærke Forøgelse af Beskæftigelse og Købeevne i dette Land har gjort det let at absorbere hele Produktionsforøgelsen. Desuden maa Virkningerne af Europas Deling tages i Betragtning. Donaulandene eksporterede før Krigen ca. 3 Mill. Tons Korn, hvoraf Halvdelen var Foderkorn, men det maa vel i hvert Fald foreløbigt betragtes som problematisk, hvornaar og i hvilket Omfang denne Eksport kommer i Gang igen.

For Foderstoffer er Udsigterne ikke stort bedre end for Korn; følgende Tal viser Eksportmængderne før Krigen og i 1945 af de vigtigste Raastoffer til Oliepresning.

Eksporten af vegetabiliske Olieraastoffer, Gnst. 1935/39 og i 1945.
1 000 hkg.

	Asien	Sydamerika	Afrika	Nordamerika	Europa	Ialt
Gnst. 1935/39	53 590	18 568	22 816	1 134	1 416	97 964
1945	12 447	4 293	11 283	2 866	—	30 930

Samtidig er Oliekageeksporten gaaet tilbage fra 35 Mill. hkg til 7,60 Mill. hkg, hvilket delvis er en Følge af Tilbagegangen i Eksporten af Oliefrø.

1945 var ganske vist det sidste Krigsaar, men Eksporten har ikke forbedret sig siden, og der er ingen Udsigt til, at den hurtigt forbedrer sig. Der er flere Aarsager hertil. Saaledes er der stadig Krigstilstand i to af de vigtigste Eksportomraader i Asien, i Manchuriet og Indonesien, men desuden ser det ud til, at store Mængder af disse Raastoffer forbruges i Producentlandene. Saaledes er den indiske Eksport af Jordnødder gaaet tilbage fra 7,31 til 1,97 Mill. hkg, af Hørfør fra 2,8 til 1,69 Mill. hkg, og Eksporten af Oliekager er helt ophørt. Nedgangen i den sydamerikanske Eksport har lignende Aarsager, idet Argentina, Uruguay og Brasilien selv forarbejder Olieraastofferne og sælger Olie og Oliekager i den Udstrækning, de vil undvære dem.

Det blev omtalt i Fjor, at man fra visse Lande som Holland og New Zealand ventede en meget stærk Udvikling i Margarineproduktionen efter Krigen. Foreløbig har den ikke kunnet komme i Gang, og selv om man ved, at der i Indonesien ophober sig store Mængder Olieraastoffer, er der Mulighed for, at de Eksportmængder, der kommer til at staa til Raadighed, ikke bliver saa store som forventet, fordi Forbruget i mange Lande vil absorbere Oliefrøet. Skal de yderst slette Ernæringsforhold i de asiatiske Lande forbedres, ligeledes i Mellem- og Sydamerika, maa det gaa ud over Eksporten ogsaa af Oliefrø, og desuden virker den stærke Befolkningstilvækst i Asien i samme Retning. Kinas og Indiens Befolkninger anslaaes hver for sig at være vokset med ca. 40 Mill. Mennesker siden 1939 og den relative Befolkningstilvækst er den samme i de andre asiatiske Lande.

Udsigterne for forøgede Tilførsler af Korn og Foderstoffer kan derfor ålt i ålt siges at være daarligere. I indeværende Aar kan der ikke ske væsentlige Forbedringer i Forsyningerne, og dette er heller ikke Tilfældet i Høstaaret 1948, hvor Verdensproduktionen af Korn, selv med en god Høst, ikke kan blive stort bedre end i 1946. Vi vil derfor det første Par Aar være henvist til at producere paa

vort eget Raastofgrundlag og de smaa Mængder Foderstoffer, vi i Ny og Næ kan se Lejlighed til at købe. Dette bliver for det kommende Aar ensbetydende med en mindre Færdigvareproduktion end i de foregaaende Aar, og Tilbagegangens Størrelse bliver afhængig af for det første *Sommergræsningen* og for det andet *Korn- og Rodfrugt-avlen*. Men selv med en god Høst i 1948 kan væsentlig Forbedring først finde Sted i Løbet af 1949 paa Grund af de stærkt reducerede Besætninger og den Tid og det Foder, der medgaar til deres Genopbygning.

Men foruden Verdensproduktionen af Korn og Olierastoffer øver ogsaa Valutatilgangen Indflydelse paa de Forsyninger af Foderstoffer, vi er i Stand til at købe. De Lande, især i Sydamerika, der i disse Aar er Eksportører af Korn og Foderstoffer, har under Krigen faaet konverteret deres Valuta fra blød til haard Mønt, og vor Købeevne er derfor betinget af Adgangen til haard Valuta. Dette vil vare lige saa længe, som den nuværende Forsyningsituation varer, og det er sandsynligt, at Marshall-Planens Vedtagelse vil virke bevarende paa en Række Landes nuværende strategisk stærke Valutastilling, fordi Købslandene faar Adgang til Dollars. Men ellers maa man forvente, at flere Landbrugseksportlande, f. Eks. Argentina, der har været saa stærkt afhængige af det vesteuropæiske Marked, før eller siden igen maa blive mere medgørlige i Pris- og Valutaspørgsmaalet.

I de Forestillinger vi gør os, anser vi det for fordelagtigt at opnaa en større Import af Foderstoffer, som vi kan omsætte til Eksportvarer, idet vi optimistisk gaar ud fra et gunstigt Prisforhold paa Foderstoffer og Husdyrprodukter. Dette behøver imidlertid ikke at vare ret længe, og i hvert Fald maa man haabe paa, at den europæiske Industrieksport og det europæiske Erhvervsliv blomstrer op samtidig med, at Landbrugsproduktionen tiltager, da man ellers løber en Fare for, at Markederne for forædlede Husdyrprodukter hurtigt reagerer med Prisfald.

Udenrigshandelen.

Landbrugseksporten er i Aarets Løb gaaet til en Række europæiske Lande med England som Hovedaftager af Smør, Flæsk og Æg. Eksporten er gennemført ved to-sidede Aftaler med de respektive Landes Regeringer, og der har derfor ikke været Tale om noget Enhedsmarked eller en Enhedspris for de forskellige Produkter; der er aftalt lige saa mange forskellige Priser, som der er Aftaler. Man kan derfor godt sige, at det er en regulær Byttehandel, der finder Sted. Det er for saa vidt ikke noget nyt, da dette System var under fuld Udvikling i Trediverne, men det er under og efter Krigen blevet fuldstændigt udbygget, saaledes at al Handel med Landbrugsprodukter nu kan betragtes som statsreguleret og statscentraliseret, og hvad mere er: *der synes ingen Udsigt til eller Mulighed for Ændringer i denne Tilstand, der er en Følge af Forsyningssituationen, Valutatilgangen og Landbrugspolitikken i de forskellige Lande.*

I dette System af Aftaler har den engelske Eksport-aftale en dominerende Plads paa Grund af Englands Betydning som Aftager af Eksporten, Leverandør af Importvarer og Formidler af Valuta til Import fra andre Lande. Det er derfor forstaaeligt, at Handelsforhandlingerne med England om Fornyelse af Handelsaftalen pr. 1. Oktober blev Aarets store udenrigske økonomiske Problem, og jo da navnlig da Forhandlingerne bristede paa Prisspørgsmaalet.

Det kan i denne Forbindelse være nyttigt at erindre sig Forhistorien, som er den, at vi umiddelbart efter Kapitulationen afsluttede en Aftale med England, som gradvis skulde føre vore Eksportpriser nedad, indtil de pr. 1. Oktober 1947 skulde naa et vist Lavmaal. Baggrunden for denne engelske Prispolitik var, at man ventede, at i Løbet af 1947 vilde Landbrugspriserne falde i Lighed med, hvad Tilfældet var et Par Aar efter den første Verdenskrig, og at man saa hurtig som mulig vilde have Priserne ned for at frigøre den engelske Stat for de store

Forbrugersubsidier til Levnedsmidler, man var kommet ind paa at yde under Krigen.

Imidlertid har man forregnet sig paa Tidspunktet for, hvornaar Landbrugspriserne vil begynde at falde. Et saadant Fald vil vel komme, naar Landbrugsproduktionen i Europa er ved at komme op igen, men Krigsødelæggelserne af Produktion og Handel har været for store til, at det har kunnet ske lige saa hurtigt som efter den første Verdenskrig, hvortil kommer Virkningerne af den vedvarende politiske Uro. Man har derfor i Stedet for en Lettelse faaet en Stramning af Landbrugsforsyningerne med dertil hørende Prisstigninger med det Resultat, at man i England er kommet i en vanskelig Situation. Ikke alene har man forlængst maatte give Pristillæg paa Importen med samtidig Forøgelse af Forbrugersubsidierne, men man har ganske simpelt ikke kunnet skaffe den haarde Valuta, som Fødevarerimporten forudsatte, og har derfor maattet indskrænke Forbruget.

Det er under Hensyn hertil forstaaeligt, at de Priskrav, som Englænderne blev stillet over for her fra Landet ved Forhandlingerne i Sommer om en ny Handelsaftale pr. 1. Oktober, virkede overraskende paa dem, og at de ikke uden videre akcepterede, men det var beklageligt og beklages fra alle danske Kredse, at Forhandlingerne ikke kunne komme i Gang igen, og at vor Englandseksport for de vigtigste Produkter standsede pr. 1. Oktober.

Det har, saa knappe de europæiske Forsyninger med Levnedsmidler er i indeværende Aar, været let at sælge de tidligere engelske Eksportkvanta til højere Priser til andre Lande, og, som det ser ud til, uden at maatte tage Varer til Gengæld til Priser, der dækker Prisforhøjelsen paa Landbrugsprodukter, men der er næppe nogen, hverken fra dansk eller engelsk Side, der tror paa, at denne Tilstand er holdbar i det lange Løb, og man er derfor fra begge Sider stærkt interesseret i at finde en Løsning paa Mellemværendet. Foreløbig er der næppe sket nogen Skade ved de bristede Forhandlinger. De har maaske end-

da været medvirkende til i højere Grad end hidtil at aabne Englændernes Øjne for vore Problemer, som ikke er meget forskellige fra de engelske.

Som Situationen er, har det været og er af Vigtighed, at England ikke har Muligheder for at erstatte sine danske Indkøb andre Steder, ja, man erfarede endda for nylig, at England synes tvunget til at indskrænke sin Import af Bacon fra Canada paa Grund af Dollarsmangel.

Men det er som sagt ikke rimeligt at tro paa, at Handelsafbrydelsen med England kan blive af længere Varighed, dertil er vort økonomiske System alt for afhængigt af og nøje forbundet med det engelske. Det danske Landbrug er udviklet paa den engelske Industrialisme, og der er ingen Udsigt til, at der i Europa kan udvikles Markeder for Fødevarer, der kan tage Englands Plads.

Som Stillingen er, har vort Prismellemværende med England flere Sider. For det første drejer det sig om Bytteforholdet paa danske og engelske Varer, for det andet om de Priser de danske Landmænd finder acceptable, og for det tredje om de Varer, vi er i Stand til at købe fra England eller over den engelske Handel. Saa indviklet som Problemet er, bliver det til syvende og sidst Regeringen, der kommer til at tage Ansvar for dets Løsning, og det synes ogsaa at være det, man fra engelsk Side venter paa skal ske; saaledes har Englænderne været forundrede over, at de i Sommer kom til at forhandle med Landmænd og ikke som tidligere med Embedsmænd. Der synes imidlertid baade fra engelsk Side og herhjemme at være lagt mere Betydning i denne Fremgangsmaade, end der egentlig er berettiget, ja, den har endda været omtalt som et Skridt mod større Frihed paa Handelens Omraade. Det er jo ikke Tilfældet; man har ikke ændret ved eller fra nogen Side tænkt sig at ændre ved vort statscentraliserede Handelssystem med Landbrugsvarer, man har derimod ladet Landbrugets egne Folk forhandle med England, en Fremgangsmaade, der maa anses for saglig berettiget, uden at der i Ændringen ligger nogen som helst Kritik af

de tidligere Forhandlere, og da hele vor Udenrigshandel ligger fast under Regeringens Kontrol, maa det som sagt blive Regeringen, der træffer den endelige Beslutning om Aftalens Godkendelse. Er det endelige Resultat ikke tilfredsstillende for Landbruget, bliver det et indrepolitisk Spørgsmaal at give Landbruget Kompensationer.

Som i Fjor fremhævet maa den engelske Prispolitik paa Landbrugsvarer vække nogen Forundring, selv om man meget vel forstaar Englændernes Ønsker om at presse deres Importpriser saa meget ned som muligt. Men det synes inkonsekvent, at England kræver Produktionsomkostningerne for sine egne Varer, uden samtidig at ville respektere samme Beregningskriterium for Importvarerne, for selv om Beregning af Produktionsprisen for Landbrugsgets enkelte Produkter altid maa tages med alt muligt Forbehold, saa siger dog en saadan Beregning, hvilke Priser der skal opnaas, for at Landbruget i en given Situation skal have Totalbalance, naturligvis under Hensyntagen til de for Beregningen opstillede Kriterier for Dækning af de faste Omkostninger.

Den engelske Reaktion mod Anvendelse af dette Forhandlingsgrundlag er saa meget mærkeligere, som de Priser, man fra dansk Side naaede til, var lavere end de engelske Landbrugspriser, og at man i England benytter samme Fremgangsmaade ved Prisfastsættelser, altsaa at beregne Produktionspriserne.

Da hele dette dansk-engelske Prismellemværende blev udførligt omtalt i Aarsoversigten i Fjor, skal der ikke knyttes yderligere Kommentarer dertil, men det er fristende paa denne Baggrund at vende tilbage til den fundamentale Forandring, der som foran nævnt har fundet Sted i Landbrugsgets Samhandelsvilkaar med Udlandet og i dets Prisfastsættelser iøvrigt. Det er muligt, at der er en Del, der lever i den Forestilling, at de nuværende bundne Tilstande i Landbrugsgets Produktions-, Eksport- og Prisvilkaar er noget forbigaaende, som efterhaanden vil afvikle

sig, men det er mere end tvivlsomt, om det vil ske, og hvad mere er, er der egentlig nogen, der ønsker, at det skal ske?

Naar man betragter den internationale Situation, er der i alle Lande gennemført omfattende planøkonomiske Landbrugsforanstaltninger, ja, i adskillige Tilfælde nærmende sig det fuldstændige, og det er ikke til at nævne et Land, hvor Staten ikke har impliceret sig med Prisfastsættelser paa Landbrugsvarer. Landbruget har, som det er sagt, bortbyttet Frihed med Sikkerhed, og det er for saa vidt den logiske Afslutning paa en Udvikling, der har ført til udbredte Pris- og Lønftaler i Samfundene. Det er næppe troligt, at Landbruget ønsker igen at blive det Erhverv, der alene repræsenterer Friheden i Erhvervslivet. Hvorledes det virker, fik man at føle i Tyverne og Trediverne, og i Konsekvens heraf bliver den internationale Handel med Landbrugsvarer mere eller mindre udtalte Regeringsanliggender.

Der maa altid betales en Pris for en Fordel, og Prisen for Sikkerheden er Friheden eller dog en Del af Friheden, fordi man ikke paa engang kan opnaa Tilsagn om Sikkerhed og Frihed til at raade for sine egne Sager, som man selv vil. Problemet fremtræder klart, naar der er Tale om Kompensationshandeler med Udlandet eller to-sidede Handelsaftaler, hvorefter der faktisk byttes Varer. Det er i dette Tilfælde ikke ligegyldigt for Staten, hvilke Varer man modtager i Kompensation for Eksporten, ligesom de Priser, der aftales, bliver et vigtigt samfundsøkonomisk Spørgsmaal. Og omvendt gaar det, naar Priserne falder, og Staten har garanteret visse Mindstepriser; man kan saa ikke lade Eksporten gaa sin Gang, men maa regulere Eksportmængderne. Disse Problemer mødte vi allerede i Trediverne, men de er trukket skarpere op under og efter Krigen, fordi de sidste Rester af det frie Verdensmarked forsvandt for at blive erstattet med statscentraliseret Handel.

Prisudviklingen.

Da Priserne paa de fleste af Landbrugets Salgsprodukter er fastsatte i de forskellige Prisordninger, fremkommer de væsentlige Prisforandringer ved Ændringer i disse Ordninger. I Efteraaret 1946 gennemførtes Ændringer, som forhøjede Landbrugets Prisindeks efter Driftsbureauets Beregning fra 225 til 256 eller med ca. 14 pCt.; derefter laa Priserne temmeligt stabile, indtil de sidst gennemførte Landbrugsordninger i afvigte Efteraar satte Prisindeks for Oktober op til 293 eller en relativ Forhøjelse paa nok engang ca. 14 pCt. Prisindeks er derefter, naar 1939 = 100, nu i Efteraaret 233, eller Prisstigningen har ialt været ca. 133 pCt. siden 1939.

Prisindeks for Landbrugsvarer, 1910—14 = 100.

	Jan.	Juli	Jan.	Sept.	Okt.
1938/39	1945	1946	1947	1947	1947
126	246	225	257	262	293

For Planteprodukter har der været uforandrede Priser paa den Del af de to vigtige Salgsprodukter Korn og Sukkerroer, som omfattes af Kornlov og Sukkerordning, medens Frihandelsprisen for Korn er gaaet stærkt i Vejret. Efter Oplysning fra *Øernes Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer* var Frihandelsprisen for Korn forrige Efteraar og Vinter 42—43 Kr. pr. hkg, i Marts begyndte Prisen at stige og naaede i Juni op paa 48 Kr. for derefter at falde nogle Kroner til før Høst. Fra Høst begyndte Prisen at stige igen og var i November 59—60 Kr. pr. hkg. Disse Priser angiver, hvad Landmændene kunde opnaa pr. hkg for Byg. Prisstigningen skyldes dels den i Forhold til Besætningernes Størrelse relativt daarlige Høst, dels Prisforhøjelserne paa Smør og Flæsk. Prisforhøjelsen paa Flæsk fra 298 til 380 Øre pr. kg, eller 82 Øre pr. kg, betyder en Prisforhøjelse paa Frihandelskorn paa 10—13 Øre, og med denne Flæskepris falder Kornprisen under de nuværende Produktionsforhold ikke under ca. 55 Kr. pr. hkg. Tidligere var denne Pris et indre Anlig-

gende for Landbruget, men med den sidste Kornlov skete der nogen Afvigelse herfra, idet der til Heste uden for Landbruget skal købes Frihandelskorn, og dettes Pris faar dermed Indflydelse paa Kørselsomkostningerne. Forøvrigt maa man forudse, at Forhøjelserne i Priserne paa forædlede Husdyrvarer vil trække Priserne paa Landbrugets vegetabiliske Salgsprodukter som Roer, Kartofler, Handels- og Industriplanter i Vejret i samme Forhold, som er sket for Frihandelskorn. Det er dog sandsynligt, at Kartoffelprisen omtrent er steget det, den vil stige; med en Flæskepris paa 380 Øre pr. kg skulde Foderværdien for en Tønde Kartofler ikke kunne blive mere end højst 14—15 Kr., hvorfra desuden gaar Kogningsudgifter, og Prisen paa Spisekartofler maa derefter blive nogle Kroner dyrere pr. hkg, saaledes som det ogsaa for Tiden er Tilfældet med de fastsatte Maksimalpriser. Men man skal paa den anden Side ikke vente, at Kartoffelprisen fra Aar til andet kan blive lavere end for Tiden, hvis Produktionen af Kartofler skal opretholdes.

I Aarets Løb er Frøpriserne faldet betydeligt, dels som Følge af Eksportens Svingten, som for Græsfrø, dels fordi Arealerne, som for Kløverfrø, er rigelige i Forhold til Hjemmemarkedets Forbrug. Men ogsaa paa dette Omraade maa man forudse, at de forhøjede Husdyrpriser vil sætte deres Virkning igennem, saaledes at Priserne drives op igennem Arealindskrænkninger.

Kødpriserne har været uforandrede i Aarets Løb, medens Prisen paa Levekvæg har svinget noget. Prisen for gode Kælvækøer laa i Fjor paa ret lave Priser fra 650—700 Kr., men steg i Foraarets Løb til omkring 750 Kr., og her holdt den sig mærkeligt nok lige til September trods Reduktionerne i Besætningerne. Derefter faldt den til ca. 700 Kr., men er nu ved Aarets Slutning igen steget til 750 Kr.; det er vel Forhøjelsen af Smørprisen, der har virket. Hestepriisen har i Aarets Løb ligget meget stabilt omkring 1 800 Kr. for gode, unge Heste som Følge af Opkøbene til Polen. Da disse Opkøb foreløbig synes at være

ved at standse, maa der forudses en Virkning heraf paa Hesteprisen. Prisen paa Smaagrise er et Maal for Forventningerne i Svineproduktionen; den laa fast omkring 60 Kr. lige til Høst, men er siden faldet betydeligt, til omkring 40 Kr., idet Svinebesætningerne anses for at være for store i Forhold til Kornmængden.

Prispolitikken.

Man tør uden Overdrivelse sige, at den almindelige Erfaring fra disse Aar gaar ud paa, at det er vanskeligt at lede Landbrugsproduktionen igennem Prisfastsættelser. Det foregik ulige lettere under Markedsøkonomien, ja selv under dens stærkt amputerede Tilstand i Trediverne. Og dog tager man næppe fejl, naar man siger, at man vel snarere staar ved Indledningen til en Epoke af prispolitiske og planøkonomiske Foranstaltninger end under Likvidering af en uønsket Tilstand. Begrundelsen for denne Slutning er givet i et foregaaende Afsnit og gaar kort genfortalt ud paa, at man i praktisk taget alle Lande har opbygget planøkonomiske Systemer paa Landbrugets Omraade, bl. a. for at give Erhvervet en økonomisk Stabilitet og Sikkerhed. Man kan altsaa ikke føre en provisorisk eller henholdende Prispolitik, men maa søge at opbygge et Prissystem, der, saa godt som det er muligt, udfylder sine Opgaver, som er at yde Ret og Skel over for de implicerede Parter og at fremkalde en Produktion, der i Størrelse og Sammensætning nogenlunde svarer til det ønskede, og som frembringes paa den mest økonomiske Maade.

De Vanskeligheder, man møder paa disse Omraader, er dels betinget af selve Landbrugets Produktionsforhold, dels stammer de fra den Inflation, vi gennemlever i disse Aar. Endvidere opstaar der særlige Vanskeligheder igennem Afsætningen og paa Grund af Begrænsningen i Tilførselen af Raastoffer, som gør det nødvendigt, at et saa lille Land som Danmark maa tilpasse sin Produktion efter sit aarligt varierende Raastofgrundlag eller sin aarlige Høst.

I den stærkt alsidige Form, Landbruget har her i Landet, er der stærkt konkurrerende Efterspørgsel efter det begrænsede Jordareal til de mange forskellige Afgrøder, der kan dyrkes. Dette medfører, at man for at fremkalde en ønsket Produktion i et passende Omfang, ikke alene maa gøre denne rentabel i den Forstand, at den kan betale de med dens Frembringelse forbundne Omkostninger, men den maa være mindst lige saa fordelagtig som alle andre Produktioner. Paa Grund af Landbrugets sammensatte Karakter kan dette ikke beregnes igennem Opstillinger af Produktionsomkostninger. Den eneste Maade, det kan konstateres paa, er igennem Undersøgelser af den Indflydelse, som Udvidelsen af en Afgrøde har paa Landmændenes Indkomster.

Man kan altsaa ikke fastsætte Afgrødepriserne uafhængigt af hinanden; de danner et udeleligt Hele, men dette rækker i Virkeligheden længere ud, fordi Afgrøderne hver for sig har konkurrerende Anvendelser som direkte Salgsprodukter og som Grundlag for videre Forædling i Bedrifterne. Da de store Salgsartikler, Mejeriprodukter, Kød, Flæsk og Æg for Tiden kan sælges i ubegrænsede Mængder til de gældende Priser, danner Indkomsten pr. ha fra disse Produkter en Norm, som maa opnaas i anden Produktion paa Jorden eller ved Anvendelse af Afgrøderne. Dette har altid været Tilfældet, men tidligere havde Problemet mindre Betydning, fordi Tilpasningen af Produktionen fandt Sted over Markedspriserne, medens man nu om Stunder skal fastsætte Priserne, og det er det, der skaber Vanskelighederne. Men Husdyrene konkurrerer ogsaa om Foderet, navnlig Kornet, og man maa derfor fastsætte saadanne Priser paa de forskellige Husdyrprodukter, saa Produktionen faar den mest økonomiske Sammensætning, naar baade Produktions- og Afsætningsforhold tages i Betragtning.

En særlig Vanskelighed opstaar paa Grund af Jordbrugsproduktionens stærkt sæsonprægede Karakter, og den er blevet forstærket betydeligt under de nuværende

begrænsede Forsyningsforhold. For det første maa der gives passende Opbevaringstillæg paa Salgsafgrøder for at sikre en jævn Forsyning, og for det andet maa Priserne paa Husdyrprodukterne i Aarets Løb varieres saaledes, at man opnaar saa jævn en Produktion, som er hensigtsmæssig. Dette gælder navnlig Æg- og Mælkeproduktionen, som er stærkt sæsonprægede, og Mælkeproduktionen desuden er dyrest i Vinterhalvaaret. Før Krigen var Smørprisen altid højest om Vinteren og lavest om Sommeren, men desuden gjorde Tilførselen af Oliekager det muligt at producere relativt billigt om Vinteren, og derfor udjævnedes Mælkeproduktionen i betydelig Grad. Der var dog allerede fra Krisetiden i Trediveerne en Tendens til Forskydning af Produktionen over paa Sommerhalvaaret, og denne er blevet yderligere forstærket under og efter Krigen, dels fordi man ikke har kunnet faa Oliekager, dels fordi der ikke har været Variation nok i Produktpriserne; der er ingen Tvivl om, at begge Aarsager er virksomme, selv om den første vel nok virker stærkest. Hvor stor Variationen i Prisen fra Sommer til Vinter skal være f. Eks. for Smør, maa afgøres ud fra en Undersøgelse over, hvorledes man opnaar den største Produktion paa de forhaandenværende Raastoffer.

Et særligt Problem opstaar inden for Mælkeproduktionen i disse Aar med at faa tilstrækkelige Mængder Mælk frem til forskellige Anvendelser og i Særdeleshed i Vinterhalvaaret. Dette er bl. a. stærkt aktuelt i dette Efteraar, hvor Mælkeforsyningen til København har svigtet, og det har givet Anledning til megen Misforstaaelse og uberettigede Kommentarer. København faar nu Forsyning af Mælk dels fra direkte Leverandører, der sælger al deres Mælk Aaret rundt til København, dels igennem den saakaldte Suppleringsmælk, der leveres af Mejerier rundt i Landet. København køber imidlertid kun en Del af disse Suppleringsmejeriers Mælk. Hovedmængden oparbejdes til Smør og Ost, og Leverandørerne faar Skummetmælk og Valle tilbage til Udnyttelse i Svine- og Kalveproduktionen. Til

disse Produktioner af Svin og Kalve er visse Mængder Skummetmælk nødvendige, og da de ikke kan begyndes og sluttes, som det passer, bliver der for lidt Suppleringsmælk til København i Vinterhalvaaret, og Mangelen bliver særlig udtalt, naar Mælkeproduktionen er saa lav som i denne Vinter, hvor Svinebesætningerne desuden er relativt store. Dette Forhold kan der ikke rettes paa igennem Prispolitikken, da Skummetmælkenes Værdi i Knaphedsperioder er saa høj som Tilskud til Svine- og Kalvefoder, saa de Prisforhøjelser, der vil være nødvendige for at faa tilstrækkelig Mælk frem, ikke kan komme i Betragtning. Vil København derfor sikre sit Vintermælkeforbrug, maa der træffes særlige Produktionsordninger, f. Eks. saaledes at København køber saa store Mælke-mængder, at der er nok om Vinteren, og oparbejder Sommeroverskudet paa hensigtsmæssig Maade, f. Eks. ved Kondensering. Man kan ikke med noget Gran af Rimelighed forlange, at Landbruget skal bære Omkostningerne ved Tilpasningen af Københavns Mælkeforsyning, og da Landmændene ikke selv drikker Mælken, men denne danner en nødvendig Forudsætning for anden for Samfundet uundværlig Produktion, skulde dette Problem ikke kunne udnyttes til at skabe Modsætninger og Misfornøjelse.

Priserne paa de enkelte Landbrugsprodukter maa alt-saa nøje afstemmes saaledes, at man faar de ønskede Produkter frem, og der skal tilføjes, at dette forudsætter, at man baade kan forhøje og nedsætte Prisen. Hidtil er Udviklingen under og efter Krigen forløbet paa den Maade, at alle Prisjusteringer er foregaaet i opadgaende Retning, og har der været Uligevægt imellem visse Priser, er dette altid blevet rettet ved, at de for lave Priser er blevet forhøjet og ikke ved, at de for høje Priser er blevet nedsat. Herfra danner dog de forøvrigt faa og ofte tidsbegrænsede Maksimalprisfastsættelser paa visse Produkter en Undtagelse.

Men foruden at regulere og maksimere Produktionen gennem Afstemningen af Priserne paa de enkelte Produk-

ter, er det Prisfastsættelsens anden og lige saa fundamentale Opgave at finde det Prisniveau for Landbrugsvarer, der er tilstrækkeligt til at fremkalde en Produktion af den Størrelse, man anser for ønskelig, nødvendig eller gennemførlig. Man maa ikke gaa for højt med Priserne, da det paavirker det almindelige Prisniveau i uheldig Retning og fremkalder andre uheldige Virkninger som stigende Jordpriser, men man maa heller ikke sætte Priserne for lavt, da Produktionen saa svigter. Dette er en overordentlig vanskelig Opgave, som man herhjemme som i mange andre Lande kæmper med at løse, og som der, selv om man har eksperimenteret med mange forskellige Fremgangsmaader, ikke er givet nogen rationel Løsning paa.

Man kan mene, at hvis man dækker Produktionsomkostningerne, som man siger, maa det være Vejledning nok, og man tænker i denne Forbindelse paa de totale Produktionsomkostninger, som de konstateres igennem Regnskabsføringen. Der er hertil først at sige, at Produktionsaarene varierer stærkt i Frugtbarhed. I Fjor høstede man 126, men i Aar kun 95 Mill. Afgrødeenheder, og for at give Dækning for Omkostningerne maa Priserne derfor varieres stærkt, eller der maa gives Tilskud i de daarlige Aar. Men for det andet rejser sig Spørgsmaalet, om hvilke Omkostninger, der skal dækkes, for at Produktionen kan opretholdes. Er det nok at dække de totale Omkostninger? Det er det ikke, fordi man her kommer op imod den Vanskelighed, at Landbruget navnlig i Jorddyrkingen, men ogsaa i anden Produktion arbejder med stigende Omkostninger, og at de Priser, der maa fastsættes paa Landbrugsprodukter, derfor bestemmes af Omkostningerne ved at producere den sidste ønskede Enhed eller Grænseomkostningen, og ikke af, hvad Produktionen koster i Gennemsnit pr. Produktenhed. Man har set Virkningen heraf de foregaaende Aar, thi trods det, at der har været god Dækning for Totalomkostningerne, har Landbruget reduceret sin Arbejdsstyrke stærkt. Det kunde ikke betale sig at byde Lønnen højere op; der er dog og-

saa andre Forhold, der har gjort sig gældende, som det vil føre for vidt at gaa ind paa.

Hertil kommer saa det særlige Forhold under Inflationen, at man for at opretholde Produktionen i Landbruget er nødt til at anerkende Genanskaffelsesomkostningerne for de faste Produktionsmidler ved Omkostningsberegningerne. I andre Erhverv har man i betydelig Grad kunnet regne med Anskaffelsesomkostningerne, men det er ikke muligt i Landbruget, bl. a. fordi der er saa mange Bedrifter, og for at sikre Produktionsapparatets Opretholdelse maa det for den enkelte Bedrift kunne betale sig at forny Produktionsmidlerne, og Priserne maa derfor være saa høje, at Produktionen kan betale de Omkostninger, der er forbundet med Anvendelse af nye, til høje Priser anskaffede Produktionsmidler. Naar Byggepristallet er steget til 222 i Forhold til 1939, maa Produktionen, hvis den skal fortsættes uændret, kunne forrente Bygninger, der er 122 pCt. dyrere at bygge end i 1939, og ligesaa med de andre faste Produktionsmidler.

Disse to Forhold medfører nu, naar man rider paa en Prisstigningsbølge, som vi gør det, at der gennem de stigende Priser opstaar „Overskud“ i Landbrugene, som kan kapitaliseres, og det ses da ogsaa, at Landbruget har haft større Fordel af Inflationen end de fleste andre Erhverv, idet det har faaet forøget sine Indkomster og har kunnet opskrive sine Værdier. Det er ikke muligt igennem Prispolitikken at ændre herved; det har været foreslaet at inddrage Værdistigningerne igennem Beskatning, og selv om dette kan lade sig gøre for Stigningen i Jordværdi, vil det i Praksis volde store Vanskeligheder for Værdistigning paa Realkapitalen, da Forholdene varierer fra Bedrift til Bedrift, og man ved Beskatningens Gennemførelse maatte tage Hensyn til den successive Fornyelse af Produktionsmidlerne til de nye høje Priser i de enkelte Bedrifter.

Det skal ikke hævdes, at det er nogen ligetil Opgave at gaa ud fra Grænseomkostningsberegninger ved Prisfastsættelser. Det sker dog i et ikke ubetydeligt Omfang ved

Fastsættelse af Priserne paa enkelte Produkter eller det sker automatisk, men for de store Produkter lader Grænseomkostningsberegninger sig ikke gennemføre. Man maa gaa den mere fremkommelige Vej at fastsætte Priserne saaledes, at der er Dækning for Totalomkostningerne og derefter iagttage Virkningerne heraf; gaar Produktionen ned, maa Priserne forhøjes, medens det er vanskeligere at fastslaa, om Priserne er for høje. Det har saaledes været anført, at da Priserne paa Landejendomme har været stigende i 1946/47, maa Produktpriserne have været fuldt tilstrækkelige til, at Produktionen kunde opretholdes, men det følger af det anførte, at man under en saa kraftig Inflation som den nuværende meget vel kan have stigende Landejendomspriser og samtidig aftagende Produktion; en saadan Udvikling fremkommer, naar Priserne vel er blevet forhøjet, men relativt ikke saa meget som Omkostningerne.

Kornloven.

Prispolitikken lader sig til en vis Grad kombinere med andre Foranstaltninger som Beskatning, Produktionsregulering, Produktionstvang o. s. v., som det ogsaa finder Sted med Sukkerordning, Kornordning m. v. Kornloven er saaledes et Eksempel paa en Kombination af Prispolitik og Produktionstvang, idet Landmændene skal aflevere bestemte Mængder Korn, og Prisen paa dette blev i sin Tid fastsat saaledes, at man mente, det var fordelagtigst at aflevere Brødkorn, som var det, man ønskede at sikre produceret. De i Loven fastsatte Priser har altid været lavere end den Udnyttelsespris, der kunde opnaas ved Opfodring af Korn, og med de stadige Prisforhøjelser paa Husdyrprodukter i Aarenes Løb er der opstaaet stigende Uoverensstemmelse mellem Kornlovens Priser og Udnyttelsesprisen for Korn ved Opfodring, et Forhold, der det sidste Par Aar har været Genstand for nogen Kritik, som bl. a. anfører, at Landbruget gennem Kornafleveringen yder et betydeligt Tilskud til det øvrige Samfund.

Det er naturligvis let at regne ud, at Landbruget vilde opnaa en meget betydelig Indtægtsforøgelse, hvis Kornprisen blev givet fri, og Brødkornet skulde købes til den Markedspris, der dannes her i Landet paa det saakaldte Frihandelskorn, men man kan ikke ud fra denne Kendsgerning alene kræve Kornlovspriserne slettede. Hvis Landbrugets Priser iøvrigt er saaledes, at Erhvervet er sikret en rimelig Indtjening, kan det være ligegyldigt, om Priserne paa Afleveringskorn er lavere, naar de øvrige Priser til Gengæld er saa meget højere, at de opvejer den lavere Kornpris. Man kan ikke i et planøkonomisk System, som vi er ved at arbejde os ind i, hæfte sig for meget ved de enkelte Priser, naar de ikke er til Skade for Produktionen, og naar det samlede økonomiske Resultat er tilfredsstillende, og det har det været lige op til dette Aar, som Landbrugets Indkomster jo viser. Dette har man ogsaa erkendt i tidligere Aar, for naar Kornloven har kunnet gennemføres Aar for Aar med de samme Priser, er det fordi det samlede Resultat har været saa godt, at man har følt, at der ikke var Berettigelse for at kræve mere paa den øvrige Befolknings Bekostning. Noget andet er det, at man for at sikre Brødkornsforsyningen maa gøre det mere fordelagtigt at avle Brødkorn; med den store Risiko, der i en Aarrække har været forbundet med Brødkornsavlen, baade paa Grund af Vinterskade og Sygdomsskade, vil mange Landmænd hellere avle Vaarsæd og aflevere dette end Brødkorn, og der maa derfor gives en større Præmie end den nuværende for Aflevering af Brødkorn. I Sverige og England har man foretrukket at yde denne i Form af et Arealtilskud i Stedet for at forhøje Priserne.

Kornloven er teknisk set vellykket. Den har ved at tillade Frihandelskornet gjort det fordelagtigt at avle mest mulig Korn paa Arealerne, skønt Afleveringsprisen paa Korn var lav, fordi man kunde opnaa den høje Frihandelspris for alt det Korn, hvormed Produktionen kunde forøges.

Landbrugets økonomiske Resultat.

Man erindres i Aar om Omskifteligheden i Landbrugets Økonomi. Det Regnskabsaar, hvis Resultater skal omtales, var Aaret 1946/47, hvor man producerede paa Grundlag af et af de største Høstudbytter i vort Lands Historie, 126 Mill. Afgørdeenheder, medens vi nu befinder os midt i Driftsaaret 1947/48, hvor Høstudbyttet med de 96 Mill. Afgørdeenheder har været det laveste siden 1927, lavere end baade i 1941 og 1934, de to nærmest forud liggende Tørkeaar. Da Priserne desuden er blevet en Del forskudt, er det stærkt begrænsede Slutninger, man kan drage af Regnskabsresultaterne med Henblik paa den nuværende Tilstand og nærmest liggende Fremtid.

	Bruttoudbytte		Driftsomkostninger		Nettoudbytte	
	Kr. pr. ha	1946/47 Fremgang	Kr. pr. ha	1946/47 Fremgang	Kr. pr. ha	1946/47 Fremgang
Hele Landet	1323	101	1210	90	113	11
Under 10 ha	1788	157	1725	109	63	48
20—30 ha	1277	127	1155	122	122	5
Over 100 ha	1066	52	962	62	104	÷ 10

Der er en Fremgang i Bruttoudbytte paa 101 Kr., som fordeler sig med 30 Kr. paa Planteprodukter, 72 Kr. paa Husdyrprodukter og ÷ 1 Kr. fra andre Kilder. Fremgangen var noget ulige fordelt paa Landsdelene og har formentlig været afhængig af Høstudbyttet; den var mindst paa Lolland-Falster og i Vestjylland, størst i Øst- og Midtjylland. Driftsomkostningernes Stigning paa 90 Kr. fordeler sig med 20 Kr. for Folkehold, 20 Kr. for Familiens Vederlag, 39 Kr. for Vareindkøb, 12 Kr. for Vedligehold og ÷ 1 Kr. for andre Omkostninger. Da denne Stigning var temmelig uregelmæssig i de forskellige Landsdele, blev Resultatet, at Nettoudbyttet gik ned paa Sjælland, Loll.-Falster og i Vestjylland, men steg i de øvrige Landsdele, paa Fyn endda med 56 Kr. pr. ha.

Betragter man Driftsresultatet i de forskellige Ejendomsstørrelser, viser det sig, at Fremgangen i Bruttoudbyttet er fordelt paa den Maade, at den er regelmæssigt stigende

med aftagende Brugsstørrelse, og da Stigningen i Driftsomkostninger var noget uregelmæssig i de forskellige Brugsstørrelser, blev Resultatet, at Nettoudbyttet gik frem i de smaa Brug, var ret uforandret i de middelstore Brug, men gik tilbage i de store Brug sammenlignet med Aaret før.

For de smaa Brug var Forøgelsen i Indtægten fra Fjerkræ og Svin relativ stor, og Husdyrholdet gav 129 Kr. mere i Indtægt pr. ha end Aaret før; de store Brug har omvendt en relativ stærk Forøgelse i Indtægten fra Kornsalg, og man kan deraf slutte, at de smaa Brug kunde købe mere Korn og har derved faaet en større Forædling i Gang under gunstige Vilkaar, da Frihandelsprisen paa Korn var ret konstant det meste af Aaret, omkring 42—43 Kr.

Forrentningsprocenten blev som følger:

Alle Brug	Netto-udbytte	Handelsværdi		Bogført Kapital		Investeret Kapital	
		Kr. pr. ha	Forrentningsprocent	Kr. pr. ha	Forrentningsprocent	Kr. pr. ha	Forrentningsprocent
1946/47	113	4398	2,6	2828	4,0	3199	3,5
1945/46	102	4451	2,3	2503	4,1	3144	3,2

Handelsværdien gik lidt tilbage, men det maa erindres, at man gaar ud fra Værdien ved Aarets Begyndelse, i dette Tilfælde altsaa Værdien i Sommeren 1946; i Løbet af 1946/47 steg Handelsværdien eller Ejendomspriserne. Da Kapitalen er gaaet lidt tilbage og Nettoudbyttet lidt frem, steg Forrentningsprocenten paa Handelsværdien fra 2,3 til 2,6 pCt. Den bogførte Kapital er steget med godt 300 Kr. pr. ha, hvilket skyldes Forhøjelsen i Ejendomsskyldvurderingerne, og Kapitalstigningen beslaglagde Fremgangen i Nettoudbyttet, saaledes at Forrentningsprocenten gik tilbage fra 4,1 til 4,0 pCt. Den investerede Kapital er Gennemsnit af 20 Aars Handelsværdi, og da Handelsværdien for de Aar, der glider ud af dette Gennemsnit i Tyverne, var lavere end de Aar, der nu kommer til, bliver den investerede Kapital stigende, dog ikke saa meget, at Stig-

ningen har slugt Fremgangen i Nettoudbyttet, og der blev derfor en Fremgang i Forrentningsprocenten fra 3,2 til 3,5 pCt.

Forrentningsprocent paa investeret Kapital i de forskellige Landsdele.

	Sjælland	Sydl. Øer	Fyn	Jylland				Hele Landet
				Øst-	Midt-	Nord-	Vest-	
1946/47	2,7	5,3	2,5	3,4	4,0	3,0	1,6	3,5
1945/46	3,0	5,8	1,2	2,4	2,7	2,4	2,8	3,2
Forskel	÷ 0,3	÷ 0,5	+ 1,3	+ 1,0	+ 1,3	+ 0,6	÷ 0,8	+ 0,3

For de forskellige Ejendomsstørrelser blev Billedet saaledes:

Forrentningsprocent efter investeret Kapital i de forskellige Brugsstørrelser.

	Under 10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	50-100 ha	Over 100 ha
1946/47	1,4	4,0	4,0	4,4	4,9	4,3
1945/46	0,3	3,7	3,9	4,3	5,0	4,8
Forskel	+ 1,1	+ 0,3	+ 0,1	+ 0,1	÷ 0,1	÷ 0,5

I Overensstemmelse med Ændringerne i Nettoudbyttet er der de stærkeste Udslag i Forrentningsprocenten i de mindre og smaa Brug, hvor den er gaaet frem, samt for de store Gaarde, hvor den er gaaet tilbage, medens Stillingen for de midterste Størrelsesgrupper er omtrent uforandret. De smaa Brug er stadig paavirket af de svigtende Tilførselsforhold, medens Stillingen i de øvrige Brugsstørrelser er nogenlunde normal, maalt med Forrentningsprocenten paa Investeret Kapital som Kriterium.

Undersøger man derefter, hvorledes Landmændenes Indkomster fra deres Ejendomme i de forskellige Størrelsesgrupper har bevæget sig, faas hosstaaende Opstilling.

Der ses at være Fremgang i alle Størrelsesgrupper undtagen for de store Gaarde, der har en lille Tilbagegang. Familiens Arbejdsfortjeneste er, hvad der bliver tilbage, efter at der fra Indtægten af den gældfri Ejendom er trukket 5 pCt. Rente paa den investerede Kapital. Det kan si-

Indtægt af gældfri Ejendom:	Under 10 ha	10-20 ha	20-30 ha	30-50 ha	50-100 ha	Over 100 ha
1946/47	5425	7680	10111	12790	17202	29889
1945/46	4739	7126	8890	11414	16329	30828
Forskel	+686	+554	+1221	+1376	+873	÷939
Familiens Arbejds- fortjeneste:						
1946/47	3965	5284	6370	7636	9047	9348
1945/46	3338	4819	5227	6367	8511	11321
Forskel	+627	+465	+1143	+1269	+536	÷1973
Indtægt af Ejendom- men:						
1946/47	4686	6696	8550	10710	13165	21108
1945/46	4000	6142	7329	9334	12292	22047
Forskel	+686	+554	+1221	+1376	+873	÷939

ges, at denne Rente er lovlig høj for Tiden, hvor den almindelige Rente er 4 pCt., men til Gengæld er den investerede Kapital ca. 25 pCt. lavere end Handelsværdien, som der er en hel Del Begrundelse for skal kunne forrentes.

Indtægt af Ejendommen er den gældfri Indtægt minus Gældsrenter; det er altsaa Familiens Arbejdsvederlag plus Driftslederløn plus den Rente, Egenkapitalen har givet. Dette Udtryk blev i Fjor en Del kritiseret, men som det synes uden Berettigelse. Det giver efter min Opfattelse det bedste Udtryk for Landbrugets økonomiske Stilling, og det ses at blive anført i Rentabilitetsberegninger fra de fleste andre Lande, hvor det desuden er en Hjørnesten i Landbrugspolitikken, fordi det til syvende og sidst er Landmændenes Indkomster, der angiver deres økonomiske Stilling og Levestandard. Det blev i Fjor anført, at hvis Udbyttet skulde anvendes, maatte den personlige Skat fradrages, men dette kan næppe være rigtigt. Dels har Landmændene en Del andre Indtægter, som ikke er medtaget, men som maatte medregnes, hvis man vilde opgive den skattepligtige Indkomst, men iøvrigt opgør og sammenligner man almindeligt Indkomster uden Fradrag af personlige Skatter. Det ses saaledes, at Stigningen i Arbejds-

lønnen beregnes uden Fradrag af Skat, det gælder ogsaa for Landbrugsmedhjælpernes Lønninger; fradrog man her Skatten, blev Stigningen ikke saa stor som den, man konstaterer.

Det skulde synes hensigtsmæssigt, om man i Regnskabsberetningerne foretog denne Beregning af Landmændenes Indkomster. Som Forholdet er nu, kan disse Beregninger foretages af enhver med en Smule Kendskab til Beretningernes Indhold, hvilket jo ogsaa sker, og da ofte paa den Maade, at de beregnede Tal misbruges.

Det skal bemærkes, at der er anvendt samme Gældsrente ved Beregning af Indtægt af Ejendommen i begge Aarene 1946/47 og 1945/46, nemlig Gældsrenten fra 1945/46, men da denne Udgift er ret konstant, bliver Fejlen, der begaas, ikke stor.

Naar undtages de større og store Gaarde, var 1946/47 et af de bedste Aar siden 1939, for de midterste Brugsstørrelser det tredje bedste Aar, og for de smaa Brug det bedste Aar, naar man bedømmer Driftsresultatet ud fra ovenstaaende Udtryk, *Familiens Arbejdsfortjeneste eller Indtægt af Ejendommen*, og i Overensstemmelse hermed fandt der da ogsaa en ret betydelig Stigning Sted i Ejendomspriserne i Aarets Løb, saaledes som foran omtalt; et Udtryk for, at der var Overskud, som kunde kapitaliseres.

Som nævnt er det vanskeligt at naa til Slutninger om Driftsresultatet for indeværende Aar. Resultatet er naturligvis paavirket af den daarlige Høst, men vil desuden afhænge af Produktionsforholdene først paa Sommeren samt de Priser, der kan aftales for Produktionen samt Omkostningerne. Fra Oktober er Priserne blevet forhøjet, og for Tiden er Prisindeks godt 20 pCt. højere end i Fjor, hvilket naturligvis afsvækker Virkningerne af Nedgangen i Høstudbyttet betydeligt. Desuden „pynter“ Reduktionerne af Besætningerne foreløbigt paa Regnskaberne for derefter senere at belaste Driften betydeligt, naar Besætningerne skal genopbygges. Den betydeligste Omkostning, Arbejdslønnen, er for Vinterhalvaaret gaet en Del ned.

Landejendomspriserne.

Efter Krigsafslutningen standsede Opgangen i Landejendomspriserne, ja der syntes endda at være Tendenser til et Prisfald. Saaledes gik Statistisk Departements Indeks for den samlede Købesum for Huse med $\frac{1}{4}$ —1 Td. Hartkorn tilbage fra 186 i 1945 til 179 i 1946, og for Gaarde med 1—12 Tdr. Hartkorn faldt Indekset fra 183 til 175. Det var et stærkt Fald i Købesummen for Løsøre, der gjorde sig gældende, medens Købesum for Jord plus Bygninger gik lidt opad. Denne Bevægelse har fortsat sig i de to første Kvartaler af indeværende Aar, men saaledes at Stigningen i Købesum for den faste Ejendom er blevet kraftigere, og Faldet i Købesum for Løsøre er blevet svagere. Resultatet er derefter en Stigning i Indekstal for samlet Købesum, som for Huse naar op paa 184 og for Gaarde paa 180 i Aaret fra Juli 1946 til Juni 1947, altsaa i begge Tilfælde i Nærheden af Højdepunktet i 1945. For andet Kvartal i 1947 er der for baade Gaarde og Huse en Stigning i Købesum pr. Td. Hartkorn paa ca. 8 pCt. i Forhold til andet Kvartal i Fjor. Samtidig har der været en betydelig Fremgang i Omsætningen af Landejendomme, som er mere end dobbelt saa stor som før Krigen.

I Betragtning af de usikre Erhvervsvilkaar kan det synes vanskeligt at finde Begrundelsen for disse Prisbevægelser, men de kan vel kun forklares paa den Maade, at Indtjeningen i Landbruget i Forhold til Landmændenes Forbrug har været saa god, at der er blevet et Beløb til overs, som kunde kapitaliseres, eller at man, trods det, at Forrentningsprocenten det sidste Par Aar har været under 4, har stillet Krav om et mindre Vederlag, end det i Regnskaerne tilregnede Arbejdsvederlag, samt at man desuden har set paa Fremtiden med en vis Tillid. Det drejer sig her om et for hele Landbrugets økonomiske Stilling saare betydningsfuldt og alvorligt Problem, nemlig om hvorledes man er i Stand til at forbedre Landbrugets økonomiske Kaar, uden at drive Landejendomspriserne i Vejret. Landbruget har under Krigen faaet en haardt tiltrængt

relativ Forbedring i sine Indkomster, men hvis denne Forbedring helt eller delvis gaar i Jorden, som man siger, maa det vække den største Betænkelighed, for man er jo saa i Løbet af faa Aar lige vidt — Forbedringen udsletter sig selv igennem stigende Ejendomspriser.

Det er ikke let at anvise Forholdsregler, der kan modvirke denne Tendens, der bunder i Landmændenes egne Betragtninger over, hvor store deres Indkomster skal være, naar alle Fordele som selvstændig Bruger tages i Betragtning, men den paavirkes dog stærkt af Tilgangen til Landbruget af unge, der paa et eller andet Tidspunkt af deres Tilværelse optræder som Efterspørgere af Ejendomme, samt af den Lethed, hvormed de kan overgaa til andet passende Erhverv. For saa vidt er Tilbagegangen i Beskæftigelsen af unge i Landbruget de senere Aar en Udvikling i den rigtige Retning, og den er ogsaa fremkommet, fordi man staar friere i Valget af Beskæftigelse for de unge, samt i højere Grad end tidligere drager Sammenligninger mellem de Erhvervs vilkaar, de kan opnaa i Landbruget og i andre Erhverv, og man maa derfor vente, at Antallet af Efterspørgere efter selvstændige Brug efterhaanden vil aftage.

Nu er det en Sag for sig, at det lader sig konstatere, at Ejendomspriserne i 1946/47 har været stigende, skønt Forrentningsprocenten paa Handelsværdien kun har været 2,6, og at der med andre Ord i Bedrifterne har været et „Overskud“ i Indtjening, som har ladet sig kapitalisere; noget andet er det, om Ejendomspriserne faktisk er steget for meget og er blevet for høje.

Det vil kunne siges at være Tilfældet, hvis Stigningen ogsaa omfatter Jordværdien, men ikke hvis den kun kan tilskrives Stigning i Værdien af den Realkapital, Bygninger og Løsøre, som er nødvendig for Gennemførelsen af Produktionen. Og undersøger man, hvor meget Bygninger og Løsøre er steget efter Genanskaffelsesværdien, viser det sig, at denne Stigning mere end beslaglægger den

konstaterede Stigning i Ejendomspriserne, saaledes at der egentlig skulde fremkomme et Fald i Jordværdien.

Man kunde deraf fristes til at slutte, at Landmændene er med til af deres Indkomster at finansiere Produktionens Fortsættelse, men det indses, at man med disse Ejendomspriser staar over for to Problemer: det ene er Værdien af de Produktionsmidler, som skal være til Stede, for at Produktionen skal kunne gennemføres, og som maa kunne forrentes og afskrives, det andet er den Kapitalisering af Udbyttet, som Landmændene anvender.

Arbejdskraften.

Dette Problem maa man stadig vende tilbage til, fordi Tilgangen af Arbejdskraft til Landbruget gaar tilbage Aar for Aar. Tællingen af Landbrugets Medhjælp i Sommer viste saaledes ikke alene et nyt Lavpunkt i Antal Beskæftigede, men den største Tilbagegang fra Aaret før i mange Aar, som følgende Tal fra Statistiske Efterretninger viser.

	Børn, Slægtninge		Ugifte fremm. Medhjælpere		Gifte Medhjælpere		Ialt fast Medhjælp	Løs Medhjælp	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder		Mænd	Kvinder
1939	61 700	46 300	110 000	45 900	15 000	8 000	286 900	—	—
1946	50 300	36 200	87 100	37 400	17 700	7 000	235 700	20 400	3 900
1947	48 500	34 900	79 100	32 800	18 500	6 600	220 400	13 900	2 700
1946 +47	1 800	1 300	8 000	4 600	+800	400	15 300		

Tilbagegangen i den faste Medhjælp har ialt været 15 300, og medens ugifte, fremmede Medhjælpere er gaaet tilbage med ca. 10 pCt., er hjemmeværende Børn kun gaaet tilbage med ca. 4 pCt.; man søger altsaa at holde fast paa Børnene for at sikre den tilstrækkelige Medhjælp. Det samme viser Tilbagegangen fra 1939 til 1947, hvor Børn og Slægtninge er gaaet tilbage med 21 pCt. for Mænd og 25 pCt. for Kvinder, medens ugifte, fremmede Medhjælpere er gaaet tilbage med 28 pCt. for Mænd og 29 pCt. for Kvinder. Der er en lille Opgang i Antallet af gifte Medhjælpere, men en Tilbagegang i løs Medhjælp,

hvilket dog nok skyldes Tællingsdatoen, som var den 26. Juli mod den 13. Juli i Fjor, og sidst i Juli i Aar var den meste Roelugning bragt fra Haanden.

Der er ingen Tegn til, at Tilbagegangen er ved at standse, hvilket fremgaar af Tilgangen i de yngste Aldersklasser.

Mandlige Medhjælpere 16 Aar og derunder.

	1947	1946	1939
Børn, 14-aarige	4 865	5 056	7 135
" 15—16 Aar	6 767	7 077	8 907
Fremmede, 16 Aar og yngre	14 957	16 948	25 194
	26 589	29 081	41 236

Medens ugift mandlig Medhjælp ialt er gaaet tilbage fra 171 705 i 1939 til 127 618 i 1947 eller med ca. 26 pCt., er de oven anførte yngste Aldersklasser gaaet tilbage med 14 649 eller ca. 35 pCt. Efterhaanden som disse Aldersklasser vokser til, maa Tilbagegangen med andre Ord fortsættes, forudsat at Afvandringen fra Erhvervet er relativt lige saa stor i de forskellige Aldersklasser som tidligere Aar.

Denne Udvikling hænger som ofte fremhævet bl. a. sammen med det lave Antal Fødsler i Trediverne i Almindelighed, og at Nedgangen i Fødselshyppigheden ogsaa har naaet Landdistrikterne. Men der er øjensynligt ogsaa andre Aarsager til Tilbagegangen. Gaar man ud fra, at det oven anførte Antal unge Mænd repræsenterer tre Aargange — fra 14 til 17 Aar — var en Aargang i Gennemsnit i 1939 ca. 13 700, d. v. s. at ca. 43 pCt. af alle Drengene i Landet af Aargang 1925 blev anbragt ved Landbruget. Under samme Forudsætning blev imidlertid kun ca. 8 900 eller 29 pCt. af alle Drengene af Aargang 1933 anbragt ved Landbruget i 1947. Det vil altsaa sige, at der er sket en meget betydelig Forskydning i Erhvervsvalget for de 14-aarige Drengene, hvilket man vel hovedsageligt kan henhøre til de bedre Indtjeningsmuligheder især i Landdistrikterne. Naar ca. 43 pCt. af alle 14-aarige Drengene før Krigen

blev sat til Landbruget, maatte en Del af dem stamme fra Ikke-Landbohjem, da Landbostandens Drengene ikke udgjorde saa stor en Procentdel af samtlige Drengene, og da en Del af dem desuden gik over i andet Erhverv eller Uddannelse. En meget væsentlig Del af denne store Tilgang af Drengene til Landbruget, baade fra Landbo- og Ikke-Landbohjem, fandt Sted, fordi man enten ikke havde Raad eller Lejlighed til at give dem en anden Uddannelse, medens de kunde forsørge sig selv ved at arbejde i Landbruget. Med de nuværende gode Beskæftigelses- og Indtjeningsmuligheder er der sket en Ændring i dette Forhold, dels har Forældrene bedre Raad til at søge en Uddannelse for deres Børn, dels har Drengene lettere ved at skaffe sig Beskæftigelse ved andet Erhverv end ved Landbruget end tidligere.

Vedvarer denne Udvikling, og der er for Tiden ingen Udsigt til andet foreløbigt, maa den medføre en Revolution i Landbrugets Beskæftigelsesforhold i Løbet af faa Aar; hvis Beskæftigelsen skal holdes nogenlunde oppe, tvinges man til at udvide Antallet af gifte Medhjælpere stærkt til Erstatning for de unge, ugifte Medhjælpere. Man kan naturligvis ogsaa tænke sig Ændringer i Landbrugets produktionsmæssige Organisering — en stærk Mekanisering samt en Ekstensivering af Driften. Som omtalt under Arealanvendelsen har man endnu ikke søgt den sidste Udvej, idet Arealerne med Rodfrugt er steget, og Græsarealerne ikke udvidet, men der er naturligvis den Mulighed, at en hastigere forløbende Mekanisering, navnlig af Rodfrugtdyrkningen, end hidtil kan modvirke Ekstensiveringen.

Man har hæftet sig stærkt ved Konkurrencen om Arbejdskraften fra Tørvemoserne, og det er rigtigt, at disse beslaglægger en betydelig Arbejdsstyrke i Sommerhalvaaret, som for en stor Del kommer fra Landdistrikterne. Men de kan dog ikke faa Ansvaret for, at Beskæftigelsen i Landbruget ogsaa i Vinterhalvaaret er lavere end nogensinde, i Marts 1947 215 700 mod 228 300 Aaret før.

Man kan skønne, at Landbruget paa Grund af de høje Lønninger og Produktionsforholdene søger over til Sæsonarbejdskraft, saa vidt det er muligt, men som fremhævet i Fjor er dette en farlig Udvikling, fordi Indtjeningsevnen i Landbruget i Sæsonen ikke er høj nok til, som f. Eks. i Byggefagene, at fastholde en stor Arbejdsstyrke, og man kan derfor meget vel komme til at erfare, at selv om Moserne lukker, hjælper det ikke væsentligt paa Forsyningen med Arbejdskraft, med mindre der kan skabes Beskæftigelse for den ogsaa i Vinterhalvaaret. Der kan i denne Henseende blive Tale om en Kombination af Beskæftigelse i Landbruget om Sommeren og offentlige Beskæftigelsesforanstaltninger om Vinteren, men dette fordrer aabenbart en vel tilrettelagt Plan, saaledes som Erfaringen viser det.

Nedgangen i Antallet af unge Medhjælpere rammer først og fremmest de mindre og middelstore Brug, ogsaa paa den Maade, at en formindsket Medhjælp her er mest følelig, medens de større og store Brug lettere kan omstille sig efter den formindskede Arbejdsstyrke. Naar Tilbagegangen i Arbejdsstyrken, som efter Beregninger af Statistisk Departement i alt siden 1939 har andraget 67 000 Helaarsarbejdere, ikke har faaet større Virkninger, end Tilfældet er, paa Jordens Dyrkning, skyldes det, foruden Tilbagegangen i Husdyrproduktionen, at den tilstedeværende Arbejdskraft er blevet bedre udnyttet end hidtil, hvilket i de mindre og middelstore Brug er ensbetydende med, at Familien har maattet arbejde haardere og længere. Der er dog ogsaa sparet Arbejde ved bedre Tilrettelægning end tidligere og Undladelse af Udførelse af smaa tidsrøvende, men lidet produktive Arbejder. Dette kan naturligvis være smerteligt for den enkelte Landmand, udtrykt af en Fynbo paa den Maade, at man nu maa undlade en Række af de Arbejder, som før betød noget i Tilværelsen som Landmand; man kan ikke holde Bostedet, Agrene og Tingene saa „pæne og nette“ som tidligere.

Flugten fra Landarbejdet.

Den Tilstand, som den stærke Tilbagegang i Landbrugets Beskæftigelse giver Udtryk for, er ikke noget for vort Land særegent, men genfindes over alt, hvor der er Mulighed for Landbefolkningen for at gaa over til andet Erhverv. Det omtales saaledes, at den franske Landbefolkning er gaaet tilbage med 40 pCt. under Krigen, fra ca. 50 pCt. til 30 pCt. af den samlede Befolkning, og i mange Lande klages der over Mangel paa Landarbejdere. Aarsagerne hertil er mange og udviklede, men de kan samlet udtrykkes ved Landbefolkningens Bestræbelser for at opnaa samme Levestandard som den øvrige Befolkning. I det moderne Samfund kan man ikke opretholde den store Ulighed i økonomiske og sociale Kaar, som har udviklet sig mellem Bysamfundene og Landdistrikterne; Afvandringen vil fortsætte, lige til der er bragt nogenlunde Ligevægt til Stede. Det er ikke alene Forskel i Løn og Arbejdsvilkaar, der er den dynamiske Kraft i denne Afvandring. Det drejer sig ogsaa om Uligheder i Levevilkaar, i de sociale og immaterielle Værdier i By og paa Land, og Landet er i social Henseende blevet det forsømte Omraade. Man har i andre Lande erkendt dette og har sat Foranstaltninger i Gang for at bøde herpaa, men det bliver naturligvis en meget omfattende Opgave, fordi det er vanskeligere at organisere et socialt Liv og tilvejebringe det moderne Livs Bekvemmeligheder og Behageligheder i de tyndt befolkede Landdistrikter end i Bysamfundene, men giver man af den Grund halvt eller helt op, maa man tage Konsekvenserne, som er Afvandringens Fortsættelse.

En Del af de Foranstaltninger, det drejer sig om, er ikke alene en Selvfølge i, men en Forudsætning for de moderne Bysamfund, som Fællesforsyning af Vand, Elektricitet, Gas, Kloak, gode Veje og Gader o. s. v. Paa Landet derimod maa man klare sig uden disse Foranstaltninger, som gør Tilværelsen nemmere og behageligere, hvis

man ikke har Raad til at anskaffe dem, hvilket for Enkeltmand ofte er uoverkommeligt eller dog kostbart. Ca. 75 pCt. af danske Landejendomme har Elektricitet, hvilket antageligt nogenlunde svarer til Tilstanden i Landdistrikterne, men efter Statistiske Efterretninger har af 364 000 Ejendomme i Landdistrikterne kun Halvdelen indlagt Vand paa een eller anden Maade, medens Resten henter Vand fra Brønd i ofte stor Afstand fra Køkkenet. Man erindres her om, at Afvandringstilbøjeligheden er særlig stor for de unge Kvinder. Det er lettere for dem at arbejde i Byerne end paa Landet.

Der kommer saa hertil social Indsats paa en Række Omraader, hvor Byerne ligger langt forud for Landet. Det gælder Skoler og andre Uddannelsesmuligheder, Biblioteker, Sundhedsvæsen, Sportspladser og ogsaa Organiseringen af socialt Liv, hvad enten det sker ved offentlig Foranstaltning eller foreningsmæssigt. Der har i en Aarrække været talt og skrevet meget om Oprettelse af Kulturcentre, Kommunecentre o. lign. i Byerne; saafremt dette skal ske paa offentlig Foranstaltning, maa man hævde, at Landet absolut maa komme i første Række; det er her, det er mest og stærkest tiltrængt. Endelig er der Boligbyggeriet, som i disse Aar er blevet et stort og alvorligt socialt Problem. Boligmangelen er i Byerne overordentlig alvorlig, men endnu alvorligere i Landdistrikterne, hvor Boligkvaliteten i Forvejen er saa lav, og fortsætter man den nuværende Boligpolitik, hvor Boligbyggeriet koncentrerer sig i Byerne, pumper man støt og sikkert Befolkningen ud af Landdistrikterne. Dette bliver i de nærmest kommende Aar særligt føleligt, fordi man i Landbruget i stigende Grad maa gaa over til gifte Medhjælpere, hvilket kun bliver muligt i den Udstrækning, man kan forsyne dem med tidssvarende Boliger, og det kan man ikke for Tiden. Der maa paa dette Omraade foretages noget, der virker betydeligt stærkere end den gældende Lov om Opførelse af Arbejderboliger paa Landet.

Mekaniseringen.

Der er forskellige Udlændinge, der har besøgt Danmark i Aarets Løb, som har fremsat en Del kritiske Bemærkninger om dansk Landbrug. Man mener, det ikke har holdt sig i Kontakt med Udviklingen ude i Verden, at det med andre Ord konkurrencemæssigt sækker agter ud. Der tænkes her udelukkende paa Mekaniseringen af Landbruget, og det er let at iagttage, at vi paa dette Omraade er tilbage for Lande som England og U. S. A., hvad Anvendelse af Traktorer angaar, medens vi iøvrigt er særdeles godt udstyret med mekaniske Hjælpemidler. I England anvendes ca. 160 000 Traktorer, det dyrkede Areal er ca. 6 Mill. ha, og hele Landbrugsarealet er ca. 10 Mill. ha; der findes altsaa en Traktor pr. ca. 40 ha dyrket Areal eller pr. ca. 60 ha Landbrugsareal. Det svarer til, at vi her i Landet skulde anvende 50 000—70 000 Traktorer. I U. S. A. findes ca. 2 Mill. Traktorer, hvilket omtrent svarer til en Traktor pr. 80 ha dyrket Areal. I visse Egne findes dog en Traktor pr. 40 ha dyrket Areal. Maalt paa denne Maade er vi naturligvis langt tilbage, men vi kan ikke regne med, at det vil være formaalstjenligt i vore gennemgaaende efter Areal smaa Landbrug at mekanisere i samme Grad som i de to nævnte Lande. Der er dog en udtalt Tilbøjelighed til at anvende mere mekanisk Trækkraft, hvilket forklæres ved, at den kontante Løn er steget med 270 pCt. siden 1939, og det endda ikke har været muligt at fastholde den nødvendige Arbejdskraft, der som omtalt er gaaet tilbage med 63 000 Helaarsarbejdere. Da Inventarets Prisindeks kun er steget med 88 pCt., og naar Traktorens store Evne til at forøge Arbejdseffektiviteten desuden tages i Betragtning, forstaar man den store Interesse for Mekaniseringen, og hvis Traktorer kunde faas, vilde de blive anskaffet i meget stort Antal. Det har været nævnt, at vi kunde bruge 30 000 Traktorer, men til en Gennemsnitspris af 10 000 Kr. pr. Stk. betyder det en Indførsel og en Investering til en Værdi af ca. 300 Mill. Kr.

Som Forholdene er, er der i Løbet af det sidste Par Aar oprettet et betydeligt Antal saakaldte Maskinstationer, dels private, dels Andelsselskaber, og naar man undtager de større Gaarde, er det ogsaa den Fremgangsmaade, der maa anvendes, hvis Mekaniseringen ikke skal paavirke vort Landbrug alt for stærkt.

Et Udtryk for den Betydning, man tillægger Mekaniseringen, er den nylig oprettede Andels-Maskinforretning. Man maa ønske dette Initiativ alt muligt Held, men man kan ikke undlade at gøre opmærksom paa, at Maskinsalget til Landbruget af flere Grunde er et meget vanskeligt Omraade, og at man derfor maa være beredt paa at kunne modstaa Modgang og Skuffelser. Den meget store Forskel mellem Import- eller Fabrikspriser og Landmændenes Købspriser er iøjnefaldende, men en Del af denne Margin dækker Tab paa brugte Maskiner, som regelmæssigt indgaar i Handelen om nye Ting som Bytteobjekter til alt for store Værdier, og den nye Forretning maa derfor være indstillet paa at kunne løse dette vanskelige Problem med de gamle Maskiner.
